

การกล่าวออกตัวในภาษาไทย : เครื่องมือลดการคุกคามหน้าหรือวัจนกรรมตรง?

อนุชิต ต๋วมณีจินดา และ อำนาจ ปักษาสุก*

หน่วยวิจัยเฉพาะทางด้านภาษาและวาทกรรมศึกษาในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

Disclaimers in Thai: A Mitigating Device or Direct Speech Act?

Anuchit Toomaneejinda and Amnat Paksasuk*

Research Unit in Language and Discourse Studies in Thai Sociocultural Contexts,

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 19 June 2024

Revised 8 July 2024

Accepted 9 July 2024

คำสำคัญ

การกล่าวออกตัว

เครื่องมือลดการคุกคามหน้า

วัจนกรรม

การตระหนักรู้ทาง

อภิวัจนปฏิบัติศาสตร์

* Corresponding author

amnat.p@arts.tu.ac.th

บทคัดย่อ

ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้เพื่อรักษาและกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล นอกจากนี้การใช้ภาษายังสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของผู้ใช้ในการลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นหรือกระทบกับความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลอีกด้วย ในปัจจุบันพบว่า การกล่าวออกตัวเป็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายทั้งในสื่อต่าง ๆ เช่น ละคร รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ สื่อสังคมออนไลน์ อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาพบว่า การใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยมักก่อให้เกิดผลหรือความรู้สึกที่หลากหลาย ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาหน้าที่ของการกล่าวออกตัวในภาษาไทยที่เกิดขึ้นก่อนถ้อยความที่มีลักษณะของการวิพากษ์วิจารณ์ 2 โครงสร้าง ได้แก่ “ไม่ได้ ... นะ แต่ ...” และ “อย่าหาว่า ... เลยนะ แต่ ...” โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจากผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นคนไทยที่มีภูมิหลังทางสังคมที่แตกต่างกัน จำนวน 30 คน ผลการศึกษาพบว่า การกล่าวออกตัวในภาษาไทยมีหน้าที่ที่หลากหลาย เช่น เพื่อลดความรุนแรงของการคุกคามหน้า เพื่อเตือนคู่สนทนาถึงผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับตน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบต่อผลทางลบที่อาจเกิดขึ้นจากถ้อยความที่ผลิตออกมา รวมไปถึงเพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงเจตนาในการสื่อสารที่แท้จริง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบททางภาษา บริบททางสังคม และโดยเฉพาะบทบาทของผู้ใช้ภาษาในสถานการณ์การสื่อสารครั้งนั้น ๆ ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของทฤษฎีและวิธีการเก็บข้อมูลที่ใช้เพื่อศึกษาและอธิบายการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทย

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การกล่าวออกตัวในภาษาไทย : มุมมองจากการตระหนักรู้ทางอภิวัจนปฏิบัติศาสตร์” ซึ่งงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2566 สัญญาเลขที่ 10/2565

Keywords:

disclaimers,
mitigating device,
speech act,
metapragmatic awareness

Abstract

Language serves as a crucial tool for fostering and enhancing good relationships among individuals. It also signifies the user's endeavor to mitigate potential problems that could impact interpersonal connections. Currently, the use of disclaimers by Thais is a prevalent linguistic practice observed across various media platforms like dramas, television shows, radio programmes, and social media. However, using disclaimers in Thai has been noted to evoke diverse perceptions and effects. Hence, this study aims to explore the functions of two types of disclaimers preceding criticism utterances which are "I don't mean to..., but..." and "Don't blame me for..., but...". Through semi-structured interviews with 30 Thai participants from different social backgrounds, the research findings reveal the multifaceted functions of disclaimers in Thai. These functions include, for instance, mitigating threats, cautioning the hearer about potential negative outcomes, and distancing speakers from the responsibility for any adverse consequences resulting from their criticism utterances. Moreover, the disclaimers in Thai can also be used to emphasise the speakers' genuine communicative intents, contingent upon linguistic and social contexts, particularly the language user's role in the immediate interactional situation. The present study highlights the constraints of the existing theories and data collection methodologies employed in examining and elucidating the use of disclaimers in the Thai language.

1. บทนำ

ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้เพื่อรักษาและกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล ดังนั้นการใช้ภาษาจึงเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของผู้ใช้ภาษาในการลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นหรือกระทบกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถ้อยความหรือการใช้ภาษานั้นอาจทำให้ผู้ฟังได้รับผลทางลบ รู้สึกถูกคุกคามความเป็นส่วนตัว หรือแม้กระทั่งทำให้ผู้พูดเองถูกมองไปในทางลบ เช่น การใช้วจนกรรมบางอย่าง อาทิ การขู่ การตำหนิ หรือการแสดงความไม่เห็นด้วย

การกล่าวออกตัวเป็นกลวิธีทางภาษาประเภทหนึ่งที่น่าสนใจเพื่อลดผลทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ฟัง ในขณะที่เดียวกันก็สามารถช่วยปกป้องหน้าตาหรือภาพลักษณ์ของผู้พูด (Face) ไม่ให้ถูกทำลายไป ดังนั้นการกล่าวออกตัวจึงช่วยลดปัญหา ตลอดจนช่วยรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังนั่นเอง (Ercan, 2019; Fraser, 1980, 1990; Hewitt & Stokes, 1975; Hongladarom, 2007; Tayebi & Parvaresh, 2014; Watling & Banerjee, 2012) ทั้งนี้ในปัจจุบันพบว่า การกล่าวออกตัวนั้นเป็นกลวิธีทางภาษาที่คนไทยนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วไปในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงสามารถพบเห็นได้ทั้งในสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น ละคร รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์

จากการศึกษาพบว่า การกล่าวออกตัวนั้นมีหน้าที่ที่หลากหลาย โดย Tayebi and Parvaresh (2014) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของการกล่าวออกตัวไว้ถึง 11 ประการด้วยกัน อาทิ การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าจากถ้อยความที่ได้ออกไป การแสดงความไม่แน่นอน ความไม่มั่นใจ หรือแม้กระทั่งการแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน อย่างไรก็ตามหน้าที่ของการกล่าวออกตัวนั้นจะมีความแตกต่างกันออกไปตามแต่ละวัฒนธรรม สำหรับการกล่าวออกตัวในภาษาไทยนั้นผู้วิจัยพบว่ามีกรอบกว้างขวางถึงการใช้อย่างไรและหน้าที่ในการสื่อสารเนื่องจากในบางกรณีนั้นการใช้การกล่าวออกตัวไม่ได้ช่วยลดความรุนแรงของถ้อยความและไม่ได้ลดผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นกับผู้รับสาร หากแต่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจเจตนาในการสื่อสารของผู้ส่งสารอย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น การใช้การกล่าวออกตัวว่า “ไม่ได้ว่านะ” นั้นสื่อความหมายว่าต้องการจะว่า ตำหนิ หรือวิจารณ์ นั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าแท้จริงแล้วการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยนั้นมีหน้าที่อย่างไรในการสื่อสารในมุมมองของทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร กล่าวคือการกล่าวออกตัวทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเพื่อลดการคุกคามหน้าหรือเป็นวจนกรรมตรง โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหน้าที่ของการกล่าวออกตัวในภาษาไทย 2 โครงสร้าง คือ การกล่าวออกตัวแบบปฏิเสธการกระทำ (Meta-negation disclaimer) ได้แก่ “ไม่ได้ ... นะ แต่ ...” และการกล่าวออกตัวแบบยับยั้งการกระทำ (Meta-prohibition disclaimer) ได้แก่

“อย่าหาว่า ... เลยนะ แต่ ...” ที่เกิดร่วมกับถ้อยความที่มีน้ำเสียงเชิงวิพากษ์วิจารณ์และมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการคุกคามหน้า หรือถ้อยความที่มีการปรากฏของคำกริยาบ่งชี้เงินกรรม ได้แก่ นินทา ฟ้อง ชู ดุ โม โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) จากผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นคนไทยที่มีภูมิหลังทางสังคมที่หลากหลายจำนวน 30 คน

2. ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การกล่าวออกตัว (Disclaimer) คือ ถ้อยความที่ผู้พูด/ผู้ส่งสารกล่าวออกมาก่อนที่จะกล่าวถ้อยความที่ตนเองประเมินแล้วว่าอาจก่อให้เกิดปัญหา เกิดการคุกคามหน้า หรือทำให้ผู้รับสารรู้สึกไม่ดีจากถ้อยความที่สื่อออกมา (Ercan, 2019; Fraser, 1980, 1990; Hewitt & Stokes, 1975; Hongladarom, 2007) ทำให้ผู้พูด/ผู้ส่งสารจำเป็นต้องปฏิเสธเพื่อไม่ให้ผู้รับสารเกิดภาพหรือทัศนคติที่ไม่ดีกับตนเอง (Tayebi & Parvaresh, 2014; Watling & Banerjee, 2012) ดังนั้นการกล่าวออกตัวจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามหรือการตระหนักรู้ของผู้ใช้ภาษาในการประเมินการใช้ภาษาของตนเองรวมไปถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากถ้อยความที่ตนเองผลิตออกมา หรือสิ่งที่เรียกว่า “การตระหนักรู้ทางอภิวินปฏิบัติศาสตร์” (Metapragmatic awareness) นั่นเอง

โดยทั่วไปการกล่าวออกตัวจะประกอบด้วยองค์ประกอบทางภาษา 2 ส่วน คือ (1) ถ้อยความที่ผู้ส่งสารใช้เพื่อต้องการปกป้องภาพลักษณ์ของตนเอง (การกล่าวออกตัว) และ (2) ส่วนที่เป็นถ้อยความที่แสดงข้อมูลหลักที่ผู้ส่งสารต้องการจะสื่อที่มักปรากฏอยู่หลังคำสันธาน “แต่” ที่แสดงความขัดแย้งของถ้อยความ (Hewitt & Stokes, 1975) อย่างไรก็ตามการกล่าวออกตัวอาจปรากฏหลังถ้อยความที่แสดงข้อมูลหลักที่ผู้พูดต้องการจะสื่อเพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของผู้พูดได้เช่นกัน เช่น การใช้การกล่าวออกตัวในภาษาเปอร์เซีย (Tayebi & Parvaresh, 2014)

แม้ว่าการใช้การกล่าวออกตัวจะมีหน้าที่ที่หลากหลาย โดยเฉพาะหน้าที่ในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา อย่างไรก็ตามพบว่า ผู้ที่ใช้การกล่าวออกตัวมักจะถูกมองว่าไม่มีความน่าเชื่อถือ และขาดความมั่นใจ และบ่อยครั้งที่การใช้การกล่าวออกตัวก่อให้เกิดผลตรงข้ามกับสิ่งที่ผู้พูดต้องการ เนื่องจากการกล่าวออกตัวทำให้ผู้ฟังเพ่งเล็งไปที่สิ่งหรือลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ที่ผู้พูดต้องการจะหลีกเลี่ยงหรือกำจัดออกไป ดังนั้นการใช้การกล่าวออกตัวจึงกลายเป็นกลไกป้องกันตัวเองที่ผู้พูดพยายามจะหลบซ่อนหรือปฏิเสธสิ่งไม่พึงประสงค์เหล่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ฟังคิดไปว่า แท้จริงแล้วผู้ใช้การกล่าวออกตัวก็คือผู้ที่มีคุณสมบัติที่ไม่พึงประสงค์นั่นเอง (El-Alayli et al., 2008)

จากการศึกษาทางด้านจิตวิทยาพบว่า การกล่าวออกตัวเป็นกลวิธีที่ผู้พูดจงใจใช้เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติที่มีต่อผู้พูด (Nesbit & Watling, 2019) โดยที่ผู้พูดพยายามที่จะกำจัดผลทางลบก่อนที่จะกล่าวถ้อยความที่ตนเองคิดว่าจะก่อให้เกิดปัญหาออกไปด้วยการกล่าวออกตัว (Hewitt & Stokes, 1975; Stokes & Hewitt, 1976) ทำให้ถ้อยความของผู้พูดมีความกำกวม ส่งผลให้สามารถปฏิเสธความรับผิดชอบต่อผลทางลบที่จะเกิดขึ้นตามมา (Hewitt & Stokes, 1975) นอกจากนี้การใช้การกล่าวออกตัวยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามของผู้พูดที่ไม่สร้างความขุ่นเคืองหรือความคับข้องใจให้กับผู้ฟัง แต่ทว่าการกล่าวออกตัวก็ไม่ได้ช่วยทำให้ความรุนแรงหรือผลทางลบหรือความไม่พึงพอใจของผู้ฟังที่เกิดขึ้นลดลงแต่อย่างใด (Shapiro & Bies, 1994)

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกล่าวออกตัวพบว่า ในภาษาตะวันตกมีแนวโน้มที่จะใช้การกล่าวออกตัวเมื่อผู้พูดขาดหลักฐานสนับสนุนสิ่งที่ตนเองต้องการจะพูดหรือไม่แน่ใจ (Epistemic disclaimer) และผู้พูดจำเป็นต้องใช้หลักฐานเท่าที่มีอยู่นั้นเพื่อทำให้สิ่งที่ตัวเองต้องการจะพูดสมเหตุสมผล เช่น การกล่าวออกตัวในภาษาอังกฤษ (Fraser, 1980; Hewitt & Stokes, 1975; Overstreet & Yule, 2001; Parvaresh, 2016) อาทิ “If I’m not wrong, ...” “As far as I know, ...” “To the best of my knowledge, ...” หรือการกล่าวออกตัวในภาษาอิตาเลียน เช่น การศึกษาของ Bongelli et al. (2023) ซึ่งศึกษาการใช้การกล่าวออกตัวระหว่างแพทย์และคนไข้ รวมถึงการศึกษาการกล่าวออกตัวระหว่างครูกับนักเรียนในภาษาดัตช์ของ van der Meij et al. (2024) ที่พบว่า การใช้การกล่าวออกตัวในลักษณะดังกล่าวนี้มีส่วนช่วยให้การสื่อสารระหว่างแพทย์และคนไข้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการใช้การกล่าวออกตัวเมื่อผู้พูดขาดหลักฐานสนับสนุนสิ่งที่ตนเองต้องการจะพูดหรือไม่แน่ใจจะช่วยลดความคาดหวังของผู้ฟัง ลดการผูกมัดตัวผู้พูดกับข้อความที่กล่าวออกมา รวมไปถึงลดการครอบงำการสนทนา และสร้างสมดุลระหว่างคู่สนทนา ดังนั้นการกล่าวออกตัวในลักษณะดังกล่าวจึงช่วยทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ด้านการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาตะวันออกนั้นพบว่า การใช้การกล่าวออกตัวมีแนวโน้มที่จะเน้นไปที่วัตถุประสงค์ของการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นหลัก เช่น การศึกษาการกล่าวออกตัวในภาษาจีนที่พบว่า การใช้การกล่าวออกตัวนั้นสัมพันธ์กับลักษณะทางวัฒนธรรมของจีนที่ให้ความสำคัญกับการใส่ใจผู้อื่น รวมถึงการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งอีกด้วย (Yang, 2021) นอกจากนี้ยังพบอีกว่า แท้จริงแล้วการใช้คำปฏิเสธในการกล่าวออกตัวในภาษาจีนนั้นไม่ได้ทำหน้าที่ปฏิเสธ (กรียาบัง) วัจนกรรม หากแต่การใช้การกล่าวออกตัวในลักษณะดังกล่าวเป็นวิถีปฏิบัติเพื่อช่วยรักษาความสัมพันธ์ที่ตึงระหว่าง

บุคคล โดยคำว่า “ไม่” นั้น ทำหน้าที่ช่วยลดทอนผลทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้ฟังแม้ว่าจะไปละเมิด “หลักคุณภาพ” (Maxim of quality) ซึ่งเป็น 1 ในหลักความร่วมมือแห่งการสนทนาก็ตาม ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะการใช้คำว่า “ไม่” นั้นไม่ได้ปฏิเสธเจตนาที่แท้จริงของผู้พูด ส่งผลให้รู้ภาษาที่ปรากฏนั้นไม่สอดคล้องกับเจตนาในการสื่อสาร (Ran, 2015) อย่างไรก็ตาม Liu (2022) กลับพบว่า การกล่าวออกตัวก็อาจกลายเป็นพฤติกรรมการใช้ภาษาที่คุกคามหน้าได้เช่นกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการสื่อสาร ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา และบริบทในการสนทนา

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า ในสังคมที่มีลักษณะของกลุ่มนิยม (Collectivism) การใช้การกล่าวออกตัวนั้นมักจะเกิดขึ้นกับคู่สนทนาที่มีสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุน้อยกว่าหรือมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าจะใช้การกล่าวออกตัวเพื่อแสดงออกถึงความนอบน้อม ความถ่อมตัว เช่น การให้คำแนะนำกับผู้ที่มีอายุมากกว่า หรือมีความรู้และประสบการณ์มากกว่า เช่น การศึกษาการกล่าวออกตัวในภาษาไทยพบว่า การใช้การกล่าวออกตัวนั้นเป็นวิถีปฏิบัติทางการสื่อสารที่ช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมอีกด้วย (Ajayi, 2022) จากที่กล่าวมา แม้ว่ากรกล่าวออกตัวจะมีหลายลักษณะและมีหน้าที่ที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามแต่ละภาษาและวัฒนธรรม แต่จากการรวบรวมงานวิจัยที่ศึกษาการกล่าวออกตัวพบว่า การกล่าวออกตัวมีลักษณะสำคัญร่วมกันประการหนึ่ง คือ การใช้การกล่าวออกตัวนั้นเป็นกลวิธีทางภาษาที่ให้ประโยชน์ทั้งต่อตัวผู้พูดและผู้ฟัง

สำหรับการศึกษาการกล่าวออกตัวในภาษาไทยนั้นพบว่ามีอยู่ไม่มากนัก โดยที่ผ่านมามีงานวิจัยของกฤษฎาพรรณ หงศ์ดารมภ์ (Hongladarom, 2007) ที่ศึกษาการกล่าวออกตัวโดยมุ่งไปที่การตระหนักรู้ทางอภิวจนปฏิบัติศาสตร์ที่สะท้อนออกมาจากรูปภาษาที่ผู้พูดใช้ โดยอาศัยการตีความของนักวิจัยเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า คนไทยใช้การกล่าวออกตัวเพื่อรักษามิตรภาพและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อีกทั้งยังแสดงให้เห็นว่าคนไทยไม่เพียงแค่นิ่งถึงการเลือกใช้คำหรือถ้อยคำเท่านั้น หากแต่ยังคำนึงถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการใช้ถ้อยคำนั้น ๆ อีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การกล่าวออกตัวนั้นเป็นกลวิธีทางภาษาซึ่งมีลักษณะและการใช้ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสังคมวัฒนธรรม มีความซับซ้อน และมีพลวัตสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวออกตัวในภาษาไทย (อำนาจ ปักชาสุข และ อนุชิต ตุ่มณีจินดา, 2566, น. 681) ทั้งนี้ที่ผ่านมามีการศึกษาศึกษาการกล่าวออกตัวในภาษาไทยแค่เพียงเรื่องเดียวเท่านั้นที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ในฐานข้อมูลสากล และการศึกษาดังกล่าวก็ผ่านล่วงเลยมาแล้วกว่า 17 ปี อีกทั้งยังเป็นการศึกษาจากมุมมองของผู้พูดหรือผู้กล่าวออกตัวเท่านั้น ซึ่งอาจทำให้เห็นภาพ

ของการใช้การกล่าวออกตัวเพียงมิติเดียว และเนื่องจากการกล่าวออกตัวนั้นเป็นผลมาจากการตระหนักรู้ของผู้พูดเกี่ยวกับการใช้ภาษาของตน และความพยายามที่จะเลือกสรรถ้อยความให้เหมาะสมเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ฟังมองภาพของผู้พูดไปในทางลบ และเพื่อลดผลทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้ฟัง (การตระหนักรู้ดังกล่าวนี้ คือ การตระหนักรู้ทางอภิวัจจนปฏิบัติศาสตร์ (Metapragmatic awareness)) ดังนั้นการได้รู้ถึงเจตนา มุมมอง และผลที่เกิดขึ้นจากคำอธิบายของผู้ใช้ภาษาโดยตรง หรือคำอธิบายทางอภิวัจจนปฏิบัติศาสตร์ (Metapragmatic comment) จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง (อำนาจ ปัทมาสนุ และ อนุชิต ตุ่มณีจินดา, 2566, น. 680) ดังนั้นในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาคำอธิบายทางอภิวัจจนปฏิบัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นถึงเจตนาและการรับรู้ของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อการกล่าวออกตัวในภาษาไทยโดยใช้การสังเกตของผู้วิจัยร่วมกับการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อให้สามารถเข้าใจการใช้การกล่าวออกตัวได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น

3. การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเริ่มจากการสังเกตปรากฏการณ์การใช้การกล่าวออกตัวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้วิจัยเอง รวมไปถึงการกล่าวออกตัวที่เกิดขึ้นในการสัมภาษณ์ทางวิทยุและโทรทัศน์ ตลอดจนละครไทยต่าง ๆ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาพิจารณาเพื่อสร้างชุดคำถามสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการตระหนักรู้ทางอภิวัจจนปฏิบัติศาสตร์ หรือแรงจูงใจของผู้สื่อสารในการใช้การกล่าวออกตัว และการรับรู้หน้าที่การกล่าวออกตัวของผู้รับสาร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาชุดคำถามขึ้นมาทั้งหมด 10 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคำถามที่ถามข้อมูลเชิงลึกจากผู้สื่อสาร กลุ่มคำถามที่ถามข้อมูลจากผู้รับสารโดยตรง และกลุ่มคำถามที่ใช้ถามจากผู้รับสารโดยอ้อมหรือผู้ไต่สวน สำหรับการเลือกผู้ที่จะมาให้สัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Systematic random sampling) ด้วยการสุ่มลำดับจากผู้ที่มีความประสงค์จะให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมในแบบสอบถามที่จัดทำขึ้นในงานวิจัยระยะที่ 1 ทั้งนี้ ในงานวิจัยระยะที่ 2 ซึ่งเป็นสาระสำคัญในบทความนี้ ได้สุ่มเลือกผู้แสดงความประสงค์ให้สัมภาษณ์ที่มีลำดับเป็นเลขคี่ เช่น ลำดับที่ 1 3 5 7 9 จำนวนทั้งสิ้น 30 คน โดยในการสัมภาษณ์นั้นใช้วิธีการพูดคุยทางโทรศัพท์มือถือ แอปพลิเคชันไลน์ เฟซบุ๊ก เมสเซนเจอร์ หรือทาง Zoom Cloud Meeting ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งนั้นใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที

สำหรับคำถามในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในส่วนการรับรู้ของผู้ใช้ภาษาที่มีบทบาทต่างกันนั้น ผู้วิจัยได้เรียงลำดับของคำถามโดยเริ่มจากบทบาทของการเป็นผู้ไต่สวนการกล่าวออกตัวก่อน จากนั้นจึงเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ของผู้ฟัง และคำถามที่

เกี่ยวข้องกับการรับรู้ของผู้พูดตามลำดับ เพื่อป้องกันอิทธิพลของคำถามแรกที่จะส่งผลต่อการตอบคำถามในลำดับถัดไป ทั้งนี้การสัมภาษณ์ได้ถูกบันทึกเป็นภาพและเสียงก่อนที่จะนำมาถอดความด้วยการใช้โปรแกรม Microsoft 365 จากนั้นได้มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อความที่ได้จากการถอดความอีกครั้ง ก่อนที่จะบันทึกไฟล์โดยใช้รหัส MAI-01 ถึง MAI-30 ซึ่งตัวอักษร MAI นั้นย่อมาจาก Metapragmatic Awareness Interviewee หมายถึง ผู้ให้สัมภาษณ์ การตระหนักรู้ทางอภิปรัชญาปฏิบัติศาสตร์ ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นี้จะไม่มีการระบุตัวบุคคล และจะได้รับการปกปิดเป็นความลับ สำหรับการถอดความนั้นจะเน้นไปที่การรักษาแก่นสาระหรือประเด็นหลักหรือความหมายต้นฉบับเอาไว้ จากนั้นบทสัมภาษณ์ที่ได้จากการถอดความ จะได้รับการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งโดยผู้ร่วมวิจัยและผู้ช่วยวิจัย ก่อนที่จะเข้าสู่ขั้นตอนของการวิเคราะห์แก่นสาระหรือประเด็นหลัก (Thematic analysis) ต่อไป

ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์แก่นสาระหรือประเด็นหลัก (Thematic analysis) ของ Braun and Clarke (2006) ที่ประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอน คือ (1) ทำความคุ้นเคยกับข้อมูล (2) ใส่รหัสเบื้องต้น (3) สร้างแก่นสาระหรือประเด็นหลัก (4) ทบทวนและตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงของแก่นสาระหรือประเด็นหลักที่สร้างขึ้น (5) กำหนดคำนิยามและชื่อเรียกแก่นสาระหรือประเด็นหลัก และ (6) ตีความและรายงานผลการวิเคราะห์ โดยผลที่ได้จากการวิเคราะห์และการตีความของนักวิจัยจำนวนร้อยละ 50 จะได้รับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยผู้ตรวจรหัส (intercoder) ทั้งนี้เพื่อลดอคติที่อาจเกิดขึ้นของนักวิจัย และเพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความถูกต้องและเป็นกลางมากที่สุด

4. ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์หรือข้อมูลการตระหนักรู้ทางอภิปรัชญาปฏิบัติศาสตร์จากผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 30 คน พบว่า การกล่าวออกตัวในภาษาไทยมีหน้าที่ที่หลากหลาย ซึ่งการรับรู้หน้าที่ของการกล่าวออกตัวที่แตกต่างกันนั้น นอกจากจะเป็นผลมาจากปัจจัยทางภาษาและปัจจัยทางสังคมของผู้ใช้ภาษาแล้ว บทบาทของผู้ใช้ภาษาในสถานการณ์การสื่อสารที่กำลังเกิดขึ้นนั้นมีความสำคัญต่อการรับรู้หน้าที่ของการกล่าวออกตัวเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือการเป็นผู้พูด การเป็นผู้รับสารโดยตรงหรือผู้ฟัง และการเป็นผู้รับสารโดยอ้อมหรือผู้ได้ยินล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการรับรู้หน้าที่ของการใช้การกล่าวออกตัวในการมีปฏิสัมพันธ์ที่กำลังเกิดขึ้นทั้งสิ้น ดังปรากฏในตารางที่ 1 โดยในส่วนนี้จะเป็นการรายงานข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์ทางอภิปรัชญาปฏิบัติศาสตร์ที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์ในบทบาทการสนทนาที่แตกต่างกัน ทั้งเมื่อผู้ให้สัมภาษณ์อยู่ในฐานะผู้พูด ผู้ฟัง (ผู้รับสารโดยตรง) และผู้ได้ยิน (ผู้รับสารโดยอ้อม)

ตารางที่ 1

หน้าที่ของการกล่าวออกตัวในภาษาไทยตามบทบาทในการสื่อสารของผู้ใช้ภาษา

บทบาทของผู้ใช้ภาษา	การรับรู้หน้าที่ของการกล่าวออกตัว
1. ผู้ส่งสาร (ผู้พูด)	1.1 เพื่อรักษาความรู้สึกและภาพลักษณ์ของผู้ฟัง 1.2 เพื่อแสดงความต้องการหรือเจตนาในการสื่อสารของตนเอง 1.3 เพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของตนเองหรือการรับรู้ไปในทางลบ 1.4 เพื่อเตือนถึงผลทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ฟัง 1.5 เพื่อประชดประชันหรือเหน็บแนม 1.6 เพื่อสร้างความตกลงขบขันและสร้างสีสันในการสนทนา 1.7 เพื่อป้องกันผู้รับสารตีความผิดพลาด
2. ผู้รับสารโดยตรง (ผู้ฟัง)	2.1 เพื่อลดความรุนแรงของผลทางลบที่เกิดขึ้นกับผู้ฟัง 2.2 เพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของตนเองหรือการรับรู้ไปในทางลบ 2.3 เพื่อแสดงความต้องการหรือเจตนาในการสื่อสารของตนเอง 2.4 เพื่อขออนุญาตผู้ฟัง 2.5 เพื่อสร้างความตกลงขบขันและสร้างสีสันในการสนทนา 2.6 เป็นคำพูดติดปาก
3. ผู้รับสารโดยอ้อม (ผู้ได้ยิน)	3.1 เพื่อแสดงเจตนาของผู้พูด 3.2 เพื่อเตือนถึงผลทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ฟัง 3.3 เพื่อปกป้องตัวผู้พูด 3.4 เพื่อรักษาความรู้สึกของผู้ฟัง 3.5 เพื่อหลอกล่อ เสียดสี ประชดประชัน 3.6 เพื่อสร้างความตกลงขบขันและสร้างสีสันในการสนทนา 3.7 เพื่อประนีประนอม

ในส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างคำอธิบายทางอภิวจนปฏิบัติศาสตร์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนและหน้าที่ที่หลากหลายของการกล่าวออกตัวในภาษาไทย

4.1 หน้าที่ของการกล่าวออกตัวจากคำอธิบายทางอภิวจนปฏิบัติศาสตร์จากการรับรู้ของ “ผู้ส่งสาร (ผู้พูด)”

จากข้อมูลสัมภาษณ์พบว่า การใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยนั้น ผู้พูดมีวัตถุประสงค์หลักทั้งสิ้น 7 ประการ ดังต่อไปนี้

4.1.1 เพื่อรักษาความรู้สึกและภาพลักษณ์ของผู้ฟัง

การกล่าวออกตัวคือเรื่องมีอทางภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อรักษาความรู้สึกของผู้ฟังอันเกิดจากการใช้ถ้อยความที่ก่อให้เกิดผลทางลบกับผู้ฟัง โดยผู้พูดตระหนักอยู่แล้วว่าถ้อยความที่ตนจะกล่าวออกไปนั้นอาจไปกระทบหรือคุกคามความรู้สึกของผู้ฟังหรือผู้รับสาร จึงพยายามใช้

กลวิธีทางภาษาเพื่อลดทอนหรือบรรเทาความรู้สึกทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับคู่สนทนา ทั้งนี้ เพราะการใช้การกล่าวออกตัวอาจทำให้ถ้อยความรุนแรงน้อยลง มีความประนีประนอมมากขึ้น รวมไปถึงมีความสุภาพมากขึ้นด้วย ดังเช่นผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-10

“เพื่อให้เขารู้สึกว่าฉันสุภาพแทนที่จะพูดไปเลยตรง ๆ เขาก็มีคำเกริ่นนำ เหล่านี้เพื่อที่จะช่วยให้บางประโยคให้วัตถุประสงค์ในการสื่อความหมาย มันดูซอฟต์ลง มันดูละมุนละไม ดูประนีประนอมกันมากขึ้น” (MAI-10)

4.1.2 เพื่อแสดงความต้องการหรือเจตนาในการสื่อสารของตนเอง

เนื่องจากการใช้วัจนกรรมที่ก่อให้เกิดผลในทางลบอย่างการตำหนิ การข่มขู่ หรือ การวิพากษ์วิจารณ์มักจะทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกถูกคุกคามหน้า รู้สึกอึดอัด ถูกเหยียดหยาม หรือแม้แต่ถูกด้อยค่า ทำให้ผู้พูดจำเป็นต้องมีความระมัดระวังมากกว่าการใช้วัจนกรรมอื่น ๆ หรือเลือกที่จะไม่พูดหรือแสดงความคิดเห็นของตัวเองออกไป อย่างไรก็ตามเนื่องจากการใช้การกล่าวออกตัวอาจช่วยให้ผู้ฟังรู้สึกถูกคุกคามหน้าน้อยลง ดังนั้นการกล่าวออกตัวจึงช่วยให้ผู้พูดสามารถแสดงเจตนาในการสื่อสารได้อย่างชัดเจนและตรงไปตรงมา การกล่าวออกตัวจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดใช้เพื่อประโยชน์ของผู้ฟังเท่านั้น หากแต่การใช้การกล่าวออกตัวยังช่วยให้ผู้พูดได้แสดงจุดยืนและสามารถแสดงความคิดเห็นและทัศนคติของตนเองได้ตามที่ตนเองปรารถนาอีกด้วย ดังคำอธิบายทางอภิวิจยนาปฏิบัติศาสตร์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-03 ซึ่งมีความเห็นว่าการสอนหรือการแนะนำผู้อื่นซึ่งในกรณีนี้คือการสอนรุ่นน้องอาจทำให้รุ่นน้องเกิดความไม่พอใจหรือไม่สบายใจ ดังนั้นผู้ให้สัมภาษณ์จึงเลือกใช้การกล่าวออกตัวเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าตนเองได้ตระหนักถึงผลทางลบที่อาจเกิดขึ้น และได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของตนเองในการที่จะช่วยรักษาความรู้สึกของผู้ฟัง ทั้งนี้เพื่อให้ตนเองสามารถกระทำหรือแสดงวัจนกรรมการสอนตามที่ตนเองประสงค์ได้

“ผมใช้การกล่าวออกตัว เช่น ไม่ได้สอนนะ ผมได้ทำในสิ่งที่ผมอยากทำด้วย คือสอนน้อง และในขณะที่เดียวกันผมก็ยังได้พยายามถนอมน้ำใจของน้องด้วย... การกล่าวออกตัวยังทำให้ผมเป็นตัวผมอยู่ คือได้พูดในสิ่งที่ผมอยากพูด... จริง ๆ แล้วการปฏิเสธอย่าหาว่าพี่สอนนะ จริง ๆ แล้วคือผมตั้งใจจะสอน” (MAI-03)

4.1.3 เพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของตนเองหรือการรับรู้ไปในทางลบ

ในฐานะของผู้พูด ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนมากได้กล่าวถึงบทบาทที่สำคัญประการหนึ่งของการกล่าวออกตัวในภาษาไทย คือ การใช้การกล่าวออกตัวเพื่อปกป้องตัวเอง เนื่องจากการกล่าวออกตัวในงานวิจัยนี้เกิดขึ้นร่วมกับถ้อยความที่มีน้ำเสียงวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดผลทางลบต่อความรู้สึกของผู้ฟังและขัดกับวิถีปฏิบัติของสังคมไทยที่หน้าตาหรือภาพลักษณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ มีความเปราะบาง และต้องรักษาไว้ ซึ่งผู้พูดเองก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว เมื่อผู้พูดมีเจตนาที่จะวิพากษ์วิจารณ์คู่สนทนา จึงจำเป็นต้องใช้การกล่าวออกตัว ส่วนหนึ่งคือเพื่อประวิงเวลาให้ข้อความที่เป็นเจตนาของตนซึ่งบ่อยครั้งจะไปคุกคามหน้าของคู่สนทนาออกไปให้นานที่สุด ดังนั้นรูปร่างของผลัดการสนทนา (turn shape) จึงยาวกว่าปกติหรือยาวกว่าถ้อยความที่ผู้พูดคิดว่าเมื่อพูดออกไปแล้วจะไปกระทบกับความรู้สึกหรือคุกคามหน้าผู้ฟัง ทั้งนี้เพราะเมื่อใช้ถ้อยความในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดทั้งผู้พูดหรือผู้ฟังล้วนแล้วแต่ทำให้เกิดการรับรู้ในเชิงลบทั้งสิ้น บ่อยครั้งที่มีการใช้การกล่าวออกตัว ผู้พูดอาจให้ความสำคัญกับความต้องการในการสื่อสารของตนมากกว่าความรู้สึกของผู้รับสาร ในกรณีนี้การกล่าวออกตัวของผู้พูดจึงมีหน้าที่เพื่อปกป้องตัวผู้พูดเองจากการถูกคู่สนทนามองไปในทางลบจากการวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น เช่น คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-04 และ MAI-11

“ในกรณีที่เรารู้สึกอยากจะพูดออกไปแต่ว่ามันเป็นคำที่ไม่ค่อยดีเท่าไหร่นะครับ เป็นประโยคเชิงลบครับเหมือนไปวิพากษ์วิจารณ์คนอื่นครับ ไม่อยากให้ตัวเองดูแย่” (MAI-04)

“หนูคิดว่าหนูป้องกันตัวเองเหมือนกันเพื่อไม่ให้คนอื่นดูว่าเรากำลังทำสิ่งที่ไม่ดีอยู่ค่ะ... ใช่ค่ะ [เวลาได้ยินคนอื่นใช้ หนูก็รู้แหละว่าเขาจะทำอะไร แม้ว่าจะออกตัวมาก่อนแล้ว] แต่ก็เพื่อความสบายใจค่ะ เหมือนว่าเป็นการปกป้องตัวเองนะว่าแบบว่าจริง ๆ แล้วเราไม่ได้จะนินทานะอะไรอย่างนี้” (MAI-11)

4.1.4 เพื่อเตือนถึงผลทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ฟัง

การใช้การกล่าวออกตัวเป็นสัญญาณประการหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ผู้พูดได้ตระหนักถึงผลทางลบที่อาจเกิดขึ้นจากการกล่าวถ้อยความของตน ดังนั้นหน้าที่ประการหนึ่งของการใช้การกล่าวออกตัวจึงมีลักษณะของการเตือนผู้รับสารหรือผู้ฟังให้เตรียมพร้อมรับมือกับความรับรู้ทางลบที่อาจเกิดขึ้นจากถ้อยความของผู้พูด อย่างไรก็ตามแม้ว่าวัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อเตือนผู้รับสารจะไม่ได้ถูกกล่าวถึงมากนัก หรือไม่ได้เป็นเหตุผลหลักในการใช้การกล่าวออกตัวของผู้ใช้ภาษา แต่ก็ก็เป็นเหตุผลที่นาสนใจที่สะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักรู้ การคาดการณ์ และความใส่ใจของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อสถานการณ์การใช้ภาษาและคู่สนทนา ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-29 ที่คิดว่าการใช้การกล่าวออกตัวคือ

การตระหนักรู้ของผู้พูดถึงผลทางลบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ฟัง และเมื่อผู้ฟังได้ยินก็จะทราบว่สิ่งที่ตามมามักจะไม่เป็นผลดีกับความรู้สึกหรือขัดกับความคาดหวังของตนเอง ดังนั้นการกล่าวออกตัวจึงเปรียบเสมือนการเตือนให้ผู้รับสารเตรียมรับมือกับถ้อยความที่ผู้พูดจะกล่าวออกไปและเตรียมใจรับมือกับความรู้สึกขุ่นเคืองหรือความรู้สึกถูกคุกคามหน้าที่กำลังจะเกิดขึ้น

“ส่วนตัวหนูเป็นคนที่ย่อหย่อนระวังคำพูดมาก เพราะว่าไม่อยากไปทำให้คนอื่นรู้สึกไม่ดีโดยที่เราไม่รู้ตัว เพราะฉะนั้นถ้าเกิดว่าจะมีการออกตัว เราก็มักจะพูดไปก่อน เพื่อให้เขาเตรียมตัวนิดหนึ่ง เพราะว่าส่วนใหญ่แล้วคำพูดออกตัวเนี่ย คนฟังเขาจะรู้อยู่แล้วว่าสิ่งที่ตามมามันมักจะไม่ใช่เรื่องดี อาจจะเป็นเรื่องที่ขัดใจเขา ดังนั้นเราก็มักจะออกตัวไว้น้อยเพื่อให้คนฟังเขาจะได้ไม่รู้สึกว่าสิ่งที่ฉันทำมานั้นไม่ดีเลย” (MAI-29)

4.1.5 เพื่อประชดประชันหรือเหน็บแนม

การใช้การกล่าวออกตัวเพื่อประชดประชันหรือเหน็บแนมเป็นวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์มักจะกล่าวถึง สำหรับการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อแสดงวัตถุประสงค์ในการประชดประชันหรือเหน็บแนมนั้นเกิดจากความย้อนแย้งที่เกิดขึ้นจากถ้อยความการกล่าวออกตัวและเจตนาในการสื่อสารที่ปรากฏอยู่ในถ้อยความที่ตามมา ซึ่งถ้าพิจารณาจากหลักความร่วมมือแห่งการสนทนา (Cooperative principle) ของ Grice (1975) จะพบว่า การเปลี่ยนแปลงจากเครื่องมือในการลดความรุนแรงของผลทางลบที่เกิดขึ้นกับผู้รับสารไปเป็นเครื่องมือในการประชดประชันหรือเหน็บแนมของผู้พูดนั้นเกิดจากการจงใจฝ่าฝืน (flouting) หลักคุณภาพ (Maxim of quality) ที่ผู้พูดจงใจใช้รูปภาษาที่ตรงข้ามกับเจตนาในการสื่อสารของตนเอง หรือจงใจที่จะไม่สื่อสารเจตนาของตนเองโดยตรงไปตรงมาอย่างเช่นคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-25 ที่เมื่อออกตัวว่า “ไม่ได้ว่า” ตนเองมีวัตถุประสงค์เพื่อเหน็บแนมผู้รับสาร ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นผลมาจากลักษณะการใช้ภาษาของตัวผู้พูดเองที่มีลักษณะของการกระทบกระทั่งกับคู่สนทนาเมื่อคู่สนทนาไม่สามารถตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของตนเองได้ เช่น

“เวลาเด็กออกมาแบบมาแล้วมันแปลก ๆ ผมอะจะเป็นแบบสายจิกกั๊ตนิดหนึ่ง แต่ก็เปรียบเทียบว่าถ้าทำแบบนี้ มันจะลักษณะเหมือนแบบนี้แหละ หลัง ๆ ก็จะเริ่มยังอยู่ครับ จะพูดดีไหม หรือไม่พูดดี หรือว่าพูดให้ซอฟต์ ๆ น้อย ถ้าเป็นเมื่อก่อนก็จะบอกว่าจริง ๆ ก็ไม่ได้อยากจะว่านะว่า ไอ้ที่เขียนมา ออกแบบมานี้มันเหมือนอย่างนั้นเหมือนอย่างนั้น... จริง ๆ อยากบอกว่าอย่าทำแบบนี้เลย” (MAI-25)

4.1.6 เพื่อสร้างความตกลงขบขันและสร้างสีสันในการสนทนา

สืบเนื่องจากการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อประชดประชัน ในหลาย ๆ กรณีการกล่าวออกตัวที่ถูกนำไปใช้ในลักษณะของการประชดประชันนั้น ผู้พูดมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความตกลงขบขันและสร้างสีสันให้กับสถานการณ์การสื่อสารที่กำลังเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องสัมพันธ์ไปกับมิติทางสังคมของผู้ใช้ภาษาด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ผู้พูดและผู้ฟังจำเป็นต้องมีความคุ้นเคยกันหรือมีความสนิทสนมกัน ทั้งนี้เพราะความสนิทสนมคุ้นเคยระหว่างคู่สนทนาทั้ง 2 ฝ่ายทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายไม่จำเป็นต้องพูดจาอ้อมค้อม ดังนั้นความพยายามของผู้พูดที่ตรงกันข้ามกับเจตนาของตน หรือไม่สอดคล้องไปกับถ้อยความที่ตามมาและบริบททางสังคมจึงช่วยทำให้การสื่อสารมีความเป็นมิตรและก่อให้เกิดความตกลงขบขันขึ้น สิ่งที่น่าสนใจสำหรับการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อสร้างความตกลงขบขันและสร้างสีสันในการสนทนานั้น คือ การสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงเจตนาในการใช้ โดยเฉพาะเจตนาในการสร้างความสนุกสนานนั้นจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยทางสังคมและวิธีการที่เหมาะสมซึ่งในกรณีนี้คือความสนิทสนมระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง และน้ำเสียงที่เหมาะสม เช่นในคำอธิบายทางอภิวจนปฏิบัติศาสตร์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-11 และ MAI-30

“ก็มีบ้างค่ะ [ที่หนูใช้การกล่าวออกตัวแบบสนุก ๆ ขำ ๆ หรือประชดประชัน] คือถ้าเราสนิทกับเพื่อนก็อาจจะพูดเล่น ๆ กัน” (MAI-11)

“คิดว่าเพื่อนเข้าใจ เพราะว่าด้วยน้ำเสียงที่เราใช้มันไม่ได้ทำให้ผู้ฟังรู้สึกที่เราต้องการว่า เราต้องการเหมือนสร้างอารมณ์ในการสนทนาสร้างอารมณ์ในการสร้างความสัมพันธ์” (MAI-30)

4.1.7 เพื่อป้องกันผู้รับสารตีความผิดพลาด

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้พูดอาจต้องการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้รับสารตีความเจตนาของตนผิดไป โดยเฉพาะเมื่อผู้พูดมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คำแนะนำหนึ่ง แม้ว่าการให้คำแนะนำกับการตำหนิจะมีจุดเน้นแตกต่างกัน กล่าวคือ การตำหนิจะให้ความสำคัญกับความบกพร่องหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต ในขณะที่การแนะนำจะให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในอนาคต แต่ทั้ง 2 วัจนกรรมก็มีลักษณะร่วมกันที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การที่ผู้พูดมองเห็นแล้วว่าการกระทำในอดีตของคู่สนทนาเป็นการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ ไม่เป็นไปตามสิ่งที่ควรจะเป็น หรือไม่เป็นไปตามสิ่งที่ผู้พูดคาดหวัง ซึ่งลักษณะร่วมกันดังกล่าวนี้องที่บ่อยครั้งทำให้ผู้ฟังตีความเจตนาของผู้พูดผิดพลาดไป ส่งผลให้ผู้พูดจำเป็นต้องใช้การกล่าวออกตัวเพื่อยืนยันเจตนาของตนเองและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารก่อนที่จะมีการกล่าวถ้อยความนั้น ๆ เช่นในกรณีของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-02

“เพราะเรารู้สึกว่าบางทีสิ่งที่เราพูดอะเราไม่ได้ตั้งใจจะให้เรื่องหรือสถานการณ์เนี่ยมันฟังดูแบบรุนแรงตำหนิเขา แต่ว่าเนื้อหาแล้วมันต้องเป็นไปทำนองนั้นอะ ฟังคิดว่ามันเป็นลักษณะของคนไทย ฟังคิดว่าคนไทยไม่ชอบฟังอะไรที่รู้สึกว่ามันเหมือนเป็นการตำหนิตัวเอง คนไทยไม่ชอบอะไรแบบนี้ แต่เราบอกว่าเราไม่ได้ตำหนิเขาอะ แต่เราอาจจะแบบแนะนำหรือว่าทำไมไม่ทำอย่างงี้ ซึ่งตัวถ้อยคำอะมันทำให้คิดแบบนั้น แต่การกล่าวออกตัวเราเนี่ยมันช่วยทำให้สถานการณ์เนี่ยมันดีขึ้น” (MAI-02)

4.2 หน้าที่ของการกล่าวออกตัวจากคำอธิบายทางอภิวจนปฏิบัติศาสตร์จากการรับรู้ของ “ผู้รับสารโดยตรง (ผู้ฟัง)”

จากข้อมูลสัมภาษณ์ทางอภิวจนปฏิบัติศาสตร์พบว่า เมื่อเปลี่ยนบทบาทไปเป็นผู้รับสารโดยตรงหรือผู้ฟัง การรับรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์ก็แตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อเป็นผู้พูดการกล่าวออกตัวมักจะถูกใช้เพื่อลดความรุนแรงหรือผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ฟัง อย่างไรก็ตามเมื่อเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้รับสารโดยตรงหรือผู้ฟัง ผู้ให้สัมภาษณ์คนเดียวกลับไม่คิดว่าการใช้การกล่าวออกตัวดังกล่าวของคู่สนทนามีหน้าที่ลดความรุนแรงหรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตน และบ่อยครั้งที่คำสัมภาษณ์ทางอภิวจนปฏิบัติศาสตร์มักจะเกิดความย้อนแย้งกัน ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการรับรู้หน้าที่หรือวัตถุประสงค์ในการใช้การกล่าวออกตัวจากการรับรู้ของผู้รับสารโดยตรงหรือผู้ฟัง โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบหน้าที่หลักของการกล่าวออกตัวทั้งสิ้น 6 ประการ ดังนี้

4.2.1 เพื่อลดความรุนแรงของผลทางลบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ฟัง

เมื่อได้ยินการใช้การกล่าวออกตัวของคู่สนทนา ผู้ให้สัมภาษณ์รับรู้ถึงความพยายามของผู้พูดที่ประสงค์จะลดความรุนแรงของถ้อยความที่กล่าวออกมา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นถ้อยความที่มีการคุกคามหน้าหรือทำร้ายความรู้สึกหรือคุณค่าในตัวเอง เช่น ในกรณีของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-07 ที่เห็นว่าการใช้การกล่าวออกตัวทำให้การแสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์หรือการตำหนิซึ่งเป็นวัจนกรรมที่ก่อให้เกิดผลทางลบนั้นมีความอ่อนนุ่ม ไม่ตรงไปตรงมา ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้ตนเองในฐานะผู้รับสารโดยตรงหรือผู้ฟังรู้สึกว่าถ้อยความเหล่านั้นมีความรุนแรงลดน้อยลงไปด้วยเช่นเดียวกัน ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาทางด้านการวิเคราะห์บทสนทนาที่พบว่า ในกรณีที่ผู้พูดคิดว่าถ้อยความที่กล่าวออกไปนั้นจะไปคุกคามคู่สนทนา ความพยายามยืดผลัดการสนทนา เช่น การใช้การหยุดเป็นช่วง (pause) การถอนหายใจ การใช้รูปภาษาต่าง ๆ เช่น การใช้คำกริยาช่วยหรือคำกริยาแสดงทัศนภาวะ รวมไปถึงการแสดงความเห็นอกเห็นใจ เข้าอกเข้าใจ และการขอโทษ ซึ่งผลัดการสนทนาที่ยืดออกไปมากกว่าปกตินี้นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการตระหนักรู้ถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการกล่าวถ้อยความแล้วยังอาจช่วยลดความรู้สึกทางลบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ฟังอีกด้วย

“คิดว่าอาจจะได้ลดแรงเสียดทาน อ้อมหน่อย แต่พูดแบบนี้มันอาจจะคิดได้ว่า เราแอบตำหนิดนึ่ง เราควรจะปรับแก้นิดหนึ่งเพื่อให้เขาคิดได้ เหมือนกับเรา ไม่สามารถพูดตรง ๆ กับเขาได้ แบบมึงทำงานเหี้ย ๆ มากหรือแะเหอะ” (MAI-07)

4.2.2 เพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของตนเองหรือการรับรู้ไปในทางลบ

จากข้อมูลสัมภาษณ์พบว่า เมื่อได้ยินการกล่าวออกตัวของคู่สนทนา แม้ว่าผู้ฟังจะรู้สึกถึงความพยายามของผู้พูดที่ประสงค์จะลดผลกระทบทางลบที่เกิดกับความรู้สึกของผู้ฟัง อย่างไรก็ตามผู้ฟังก็อาจตีความเจตนาของผู้พูดว่าใช้การกล่าวออกตัวนั้นเพื่อปกป้องภาพลักษณ์ของตนเองมากกว่าที่จะมุ่งรักษาความรู้สึกของผู้ฟัง โดยเฉพาะเมื่อการวิพากษ์วิจารณ์หรือการใช้คำพูดนั้นมีลักษณะของการเลือกปฏิบัติ หรือมีน้ำเสียงของการเหยียด ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ของสังคมในปัจจุบันที่ส่งเสริมความเท่าเทียม เช่น กรณีของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-06 ที่กล่าวถึงการใช้การกล่าวออกตัวของคุณพ่อที่มักจะเกิดขึ้นเมื่อคุณพ่อของตนนั้นพูดถึงผู้ที่มีฐานะทางสังคมต่ำกว่า และกังวลว่าผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นลูกสาวของตนนั้นจะมีภาพลักษณ์กับตนเอง ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์เชื่อว่า การใช้การกล่าวออกตัวของพ่อนั้นเป็นไปเพื่อป้องกันตัวเองและทำให้ตัวเองรู้สึกผิดน้อยลงมากกว่าการให้ความสำคัญกับลูกซึ่งเป็นผู้ฟังในขณะนั้น

“พ่อแม่คะ คุณพ่อนี่พูดบ่อย ยกตัวอย่างเช่นเวลาขับรถ ก็คือหนูเป็นคนขับ หรือไม่ว่าเป็นคนนั่งอยู่กับคุณพ่อตลอด ก็จะแบบว่าเนี่ยพ่อก็ไม่ได้จะดูถูกคนจนนะ พ่อก็ไม่ได้จะเหยียดเขาอะ แต่บลา ๆ จริง ๆ แล้วอะหนูรู้สึกว่าคุณพ่อยกยاملูกตัวเองอยู่ว่าแบบเราเป็นคนดีนะ เราไม่ได้จะ look down on ไม่ได้จะดูถูกเหยียดหยามเขาอะ แต่ว่าการกระทำพฤติกรรมของเขามันก็สะท้อนถึงชาติตระกูลอะไรต่าง ๆ เหมือนแบบจริง ๆ ลึก ๆ คือไม่ชอบพฤติกรรมของคนเหล่านั้น แล้วก็รู้สึกอยากพูดจาอะไรให้มันกระทบกระเทือนเขาเพื่อให้ตัวเองรู้สึกดี แต่ในขณะที่เดียวกันก็อยากจะรักษาหน้าของตัวเองว่าฉันไม่ใช่คนเลวร้ายที่จะชอบดูถูกคนอื่นนะอะไรแบบนี้คะ... ถ้าลองขึงหน้าหนักดูว่าเวลาการใช้การกล่าวออกตัวจริง ๆ แล้วผู้พูดเค้าหวังตัวเองอยู่แล้วแน่นอน [เพราะเวลาตัวเองใช้] ก็หวังตัวเองคะ” (MAI-06)

4.2.3 เพื่อแสดงความต้องการหรือเจตนาในการสื่อสารของตนเอง

นอกจากการใช้การกล่าวออกตัวเพื่อลดความรุนแรงของถ้อยความและเพื่อปกป้องภาพลักษณ์สาธารณะของตัวผู้พูดแล้ว แม้ว่าจะมีความพยายามของผู้พูดที่จะปฏิเสธเจตนาใน

การวิพากษ์วิจารณ์ หรือคำถามหน้าซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้จากการใช้การกล่าวออกตัวแล้ว อย่างไรก็ตามสำหรับผู้ฟังแล้ว จากข้อมูลสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า การปฏิเสธดังกล่าวอาจไม่ได้ช่วยให้เจตนาการสื่อสารหรือการรับรู้ถึงผลทางลบที่จะเกิดขึ้นกับตนเองลดลงแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะความพยายามที่จะปฏิเสธเจตนาของตนเองหรือความพยายามที่จะห้ามคู่สนทนาไม่ให้รับรู้การใช้ถ้อยความที่มีการคุกคามหน้าไปในทางลบนั้นกลับทำให้ผู้ฟังเพ่งเล็งไปที่ถ้อยความหลังการกล่าวออกตัว ซึ่งผู้ฟังมักจะพบว่าถ้อยความที่ตามมาหลังการกล่าวออกตัวนั้นจะเป็นไปตามสิ่งที่ผู้พูดพยายามที่จะปฏิเสธหรือห้ามความคิดของผู้ฟัง ส่งผลให้การใช้การกล่าวออกตัวจึงเป็นการเปิดเผยเจตนาในการสื่อสารของผู้พูดให้มีความชัดเจนมากขึ้น เช่น คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-06

“จริง ๆ แล้วเขามีวัตถุประสงค์ที่อยากจะแสดงความคิดเห็นตรง ๆ อยากจะ
ตำหนิ ๆ นั่นแหละ แต่มันไม่เนียนเลย” (MAI-06)

ผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-15 เป็นผู้ให้สัมภาษณ์อีกรายหนึ่งที่กล่าวว่า การใช้การกล่าวออกตัวคือสิ่งที่ตอกย้ำ หรือเน้นย้ำเจตนาในการสื่อสารที่ผู้พูดกำลังพยายามปฏิเสธ หรือกำลังพยายามห้ามไม่ให้ผู้ฟังตีความไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-15 มีความคิดเช่นนี้จึงทำให้หลีกเลี่ยงการใช้การกล่าวออกตัว โดยจะหันไปใช้การใช้วัจนกรรมอ้อมแทน

“กับเพื่อนสนิทก็ใช้ แต่ว่าอาจจะใช้วัจนกรรมอ้อมมากกว่า อาจจะไม่ได้กล่าว
ออกตัว เพราะว่าสำหรับหนูรู้สึกว่าการกล่าวออกตัวมันยังไฮไลต์เจตนา
หนูก็จะเลี่ยงที่จะไม่พูด” (MAI-15)

4.2.4 เพื่อขออนุญาตผู้ฟัง

ในบทบาทของผู้พูด การกล่าวออกตัวอาจเป็นการเตือนให้ผู้ฟังทราบล่วงหน้าว่าสิ่งที่ผู้พูดกำลังจะพูดต่อไปนั้นอาจไปกระทบความรู้สึกของผู้ฟัง แต่ในบทบาทของผู้ฟัง การกล่าวออกตัวอาจใช้เมื่อผู้พูดตระหนักถึงสิทธิของตนเองและคู่สนทนาของตน อย่างไรก็ตามเนื่องจากผู้พูดอาจมีความจำเป็นด้านการสื่อสาร จึงเลือกที่จะขออนุญาตละเมิดสิทธิ ก้าวล่วงความเป็นส่วนตัว หรือคุกคามหน้าตาสาธารณะของผู้ฟัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ความต้องการหน้าด้านบวก (Positive face want)” หรือความต้องการได้รับการยอมรับ ความชื่นชม และการเป็นที่รักของปัจเจกบุคคล ดังคำให้สัมภาษณ์ทางอภิวินิจฉัยปฏิบัติศาสตร์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-05

“คือถ้าเป็นกรณีที่เป็นเพื่อน เราก็ถือว่าจัดหมวดของคนสนิท เราจะมองข้ามเรื่องพวกนี้ไป ก็เหมือนกึ่ง ๆ ว่ามันขออนุญาตว่าขออนุญาตวิจารณ์ให้ความเห็นหน่อยหรือบอกอะไรที่หน่อยนะ ซึ่งเราก็จะไม่ได้เคือง รู้สึกโอเคเหมือนว่าขออนุญาตวิจารณ์หน่อย” (MAI-05)

4.2.5 เพื่อสร้างความตกลงขบขันและสร้างสีสันในการสนทนา

การใช้การกล่าวออกตัวนอกจากจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่ามันถูกคุกคาม “ความต้องการหน้าด้านบวก” หรือความต้องการได้รับการยอมรับ ความชื่นชม และการเป็นที่รักของผู้รับสาร ซึ่งเป็นผลมาจากความเด่นชัดมากขึ้นของเจตนาในการสื่อสารของผู้พูดแล้ว ในทางตรงกันข้าม การกล่าวออกตัวอาจช่วยสร้างความตกลงขบขันและสร้างสีสันในการสนทนา รวมทั้งอาจแสดงออกถึงความสนิทสนมระหว่างคู่สนทนาทั้ง 2 ฝ่ายอีกด้วย เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-30 ที่ไม่ได้คิดว่าการใช้การกล่าวออกตัวของผู้พูดมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อบรรเทาผลกระทบทางลบที่จะเกิดกับผู้ฟัง แต่ผู้พูดมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างความตกลงขบขันทั้งนี้อาจเป็นเพราะความย้อนแย้งของถ้อยความการกล่าวออกตัวและถ้อยความที่ตามมา

“อันนี้ก็คือตกลงขบขันมากกว่าซึ่งมันไม่ได้ต้องการลดแรงปะทะอะไรมากมาย ออกแนวตกลงขบขันคือเหมือนว่าต้องการพูดเรื่องนี้ แต่พอเอาคำนี้มาเสริมขึ้นมาปุ๊บว่ามันทำให้โทนของเรื่องมันมีความตกลงขบขันสร้างความสนุกสนานมากขึ้นกว่าการที่พูดปกติ” (MAI-30)

4.2.6 เป็นคำพูดติดปาก

แม้ว่าการใช้การกล่าวออกตัวมักจะปรากฏร่วมกับถ้อยความที่ก่อให้เกิดผลในทางลบ และมีน้ำเสียงของการวิพากษ์วิจารณ์ หรือวิจารณ์ที่มีแนวโน้มของการคุกคามหน้า อย่างไรก็ตาม ก็พบว่าผู้ฟังบางคนอาจไม่ได้มองเห็นวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนของการกล่าวออกตัวของผู้พูด โดยเฉพาะเมื่อการกล่าวออกตัวนั้นไม่ได้เกิดขึ้นกับวิจารณ์ที่มีการคุกคามหน้า แต่กลับเกิดขึ้นทุกครั้งเมื่อผู้พูดต้องการจะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งในกรณีนี้คือการชม ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-29 ที่ยกตัวอย่างการใช้การกล่าวออกตัวของคุณแม่ของผู้ให้สัมภาษณ์เองที่ใช้การกล่าวออกตัวเป็นคำพูดติดปาก

“บางคนอาจจะพูดติดปาก อาจจะไม่มี ความหมาย... แม่ค่ะ แม่เป็นคนที่ทำให้หนูบอกว่ามันน่าจะเป็นการพูดโดยที่เราไม่คิดถึง ความหมาย แต่เป็นการพูดติดปาก เพราะว่าบางอย่างสิ่งที่แม่พูดมันเป็นคำชม แต่เขาพูดติดปาก เช่น แม่ไปซื้อของแล้วแม่ชอบ แม่บอกว่าพี่ไม่ได้ว่านะ แต่อ้อยอย่างนี้เราตอบกลับไปแล้วแม่ไม่ได้ว่าไง มันคือคำชม บางทีเขาลืมนึกไปว่าสิ่งที่เขาพูดกับสิ่งที่มันตามมามันไม่ใช่คำตำหนิ แต่ว่าเหมือนคำพูดติดปาก” (MAI-29)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้ให้สัมภาษณ์จะคิดว่าการใช้การกล่าวออกตัวดังกล่าวเป็นคำพูดติดปาก ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจง หรือใช้เพื่อลดความรุนแรงของวจนกรรม การวิพากษ์วิจารณ์ แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ การใช้การกล่าวออกตัวก่อนที่จะแสดงความคิดเห็นนั้น อาจเป็นไปได้ว่าผู้พูดตระหนักถึงความเสี่ยงหรือความลังเลในการแสดงความคิดเห็นหรือ ข้อคิดเห็นของตน เพราะความคิดเห็นที่แสดงออกมานั้นอาจไม่ได้รับการยอมรับหรือเห็นพ้องจากบุคคลรอบข้าง อนึ่ง เหตุผลดังกล่าวนี้จะนำไปตามที่ผู้วิจัยเสนอหรือไม่นั้น จำเป็นต้องอาศัยหลักฐานและการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต

การรับรู้ที่แตกต่างกันและหน้าที่ที่หลากหลายของการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทย ทำให้การกล่าวออกตัวมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากการกล่าวออกตัวในภาษาและวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องไปกับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของไทย ที่ให้ความสำคัญกับหน้าตาหรือภาพลักษณ์สาธารณะทั้งของผู้พูดและผู้ฟัง ดังนั้นการทำความเข้าใจการใช้การกล่าวออกตัวตามทฤษฎีที่มีมาก่อนหน้าที่มีการกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจนของการกล่าวออกตัวโดยไม่คำนึงถึงบริบทการใช้ภาษา และการรับรู้ของผู้ใช้ภาษาจึงไม่สามารถทำได้ ในส่วนต่อไปจะเป็นการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลการรับรู้ของผู้รับสารโดยอ้อมหรือ ผู้ไต่ยนสาร

4.3 หน้าที่ของการกล่าวออกตัวจากคำอธิบายทางอภิวจนปฏิบัติศาสตร์จากการรับรู้ของ “ผู้รับสารโดยอ้อม (ผู้ไต่ยน)”

จากข้อมูลสัมภาษณ์ทางอภิวจนปฏิบัติศาสตร์พบว่า เมื่อเปลี่ยนบทบาทไปเป็นผู้รับสารโดยอ้อมหรือผู้ไต่ยน การรับรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์ก็แตกต่างกัน โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบหน้าที่หลักของการกล่าวออกตัวทั้งสิ้น 7 ประการ ดังนี้

4.3.1 เพื่อแสดงเจตนาของผู้พูด

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์อยู่ในฐานะผู้รับสารโดยอ้อมหรือผู้ไต่ยนการกล่าวออกตัว ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นคล้ายกันว่า ผู้พูดมีความประสงค์ที่จะแสดงเจตนาในการสื่อสารของตน ซึ่งแตกต่างจากคำให้สัมภาษณ์เมื่อตนเองอยู่ในฐานะผู้ส่งสารหรือผู้พูด ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ตรงและการสังเกตของตัวเองที่พบว่า ถ้อยความที่ตามมาหลังการกล่าวออกตัวที่ผู้พูดมักปฏิเสธเจตนาในการสื่อสาร หรือห้ามให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ในทางลบกับตน มักจะนำไปในทิศทางตรงกันข้าม เช่น เมื่อกล่าวว่า “ไม่ได้จะว่านะ” หรือ “อย่าหาว่าว่าเลยนะ” จะหมายถึงกำลังจะต่อว่า ดังนั้นการกล่าวออกตัวจึงกลายเป็นการประกาศเจตนารมณ์ของผู้พูดที่จะทำสิ่งนั้น เช่น คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-08 ที่ว่า

“เป็นเหมือนการคุกคามหน้า แล้วก็เบี่ยงประเด็นไป คือเขาก็มีเจตนาจะว่านะคะ แต่คำศัพท์นี้มาเพื่อที่จะพูดต่อจนจบจนบรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร คือ ยิ่งไงเขาก็จะพูดนะคะ คือยิ่งไงเขาก็จะพูด เหมือนเป็นการแบบขีดเส้นใต้ สองเส้นว่ามันจะพูดนะ... ผู้พูดมีวัตถุประสงค์เพื่อจะยืนยันว่าตัวเองต้องการจะพูดในสิ่งที่ตัวเองอยากพูด ยืนยันค่ะ” (MAI-08)

ผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-22 เป็นอีกผู้หนึ่งที่คิดว่า เมื่อตนเองได้ยินการใช้การกล่าวออกตัว ตนเองจะรู้สึกว่าผู้พูดยังแสดงความต้องการหรือความตั้งใจที่จะกล่าวถ้อยความที่มีน้ำเสียงของการวิพากษ์วิจารณ์นั้น ทั้งนี้เพราะผู้พูดเองก็ตระหนักถึงผลทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการกล่าวถ้อยความนั้นอยู่แล้ว แต่ก็ยังประสงค์จะกล่าวถ้อยความนั้นอยู่ดี ดังนั้นการกล่าวออกตัวจึงกลายเป็นสิ่งที่แสดงเจตนาในการสื่อสารของผู้พูดให้ชัดเจนมากขึ้น

“หนูรู้สึกว่าเวลาออกตัวเนี่ยไม่ได้อยากจะบอกเลยนะ อย่างนี้ก็คือต้องการจะบอก ต้องการจะเมาท์สุดชีวิตแล้ว ก็คือตั้งใจจะพูดแหละ เพราะถ้าไม่ตั้งใจจะพูดก็คงไม่พูดประเด็นนี้ขึ้นมาคะ... รู้สึกว่าจริง ๆ คือตั้งใจว่า ตั้งใจจะพูดถึงตั้งใจจะยกประเด็นที่ไม่ดีของคนอื่นขึ้นมา จริง ๆ เขารู้แหละว่ามันเป็นเรื่องไม่ควรพูด แต่อยากพูดคะ” (MAI-22)

สำหรับผู้รับสารโดยอ้อมหรือผู้ได้ยินการกล่าวออกตัวนั้น เนื่องจากตนเองไม่ได้เป็นผู้รับผลกระทบโดยตรงจากถ้อยความที่ผู้พูดกล่าว จึงมีแนวโน้มที่ผู้ได้ยินการกล่าวออกตัวนั้นจะไม่ตีความวัตถุประสงค์ของการกล่าวออกตัวของผู้พูดว่าเป็นประโยชน์กับผู้ฟัง แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ใช้การกล่าวออกตัวมาเป็นผู้รับผลของการกล่าวออกตัวโดยตรง จนมาถึงการเป็นผู้ได้ยินการกล่าวออกตัวนั้นมีผลอย่างยิ่งต่อการรับรู้หน้าที่ของการกล่าวออกตัวที่แตกต่างกัน

4.3.2 เพื่อเตือนถึงผลทางลบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ฟัง

นอกจากการกล่าวออกตัวจะใช้เพื่อแสดงเจตนาของผู้พูดแล้ว จากข้อมูลการสัมภาษณ์ยังพบอีกว่า สำหรับผู้ได้ยินการกล่าวออกตัวแล้ว การใช้การกล่าวออกตัวของผู้พูดอาจมีเหตุผลมาจากความพยายามของผู้พูดที่ต้องการเตือนผู้ฟังให้เตรียมรับมือกับถ้อยความที่กำลังจะตามมา ซึ่งผู้พูดคิดว่าจะก่อให้เกิดผลกระทบกับความรู้สึกของผู้ฟัง โดยการเตือนและการเตรียมการดังกล่าวของผู้พูดจะช่วยลดผลกระทบที่จะเกิดจากการใช้วัจนกรรมที่คุกคามหน้าหรือทั้งนี้เพราะผู้ฟังได้เตรียมการรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับความรู้สึกของตนเองไว้ล่วงหน้าเรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตามถ้าผู้ฟังยังเกิดความรู้สึกทางลบที่เป็นผลมาจาก

ถ้อยความที่ผู้พูดได้เตือนผู้ฟังถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นแล้ว ผู้ฟังจำเป็นต้องรับผิดชอบ หรือดูแลความรู้สึกของตนเอง ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-30 ที่กล่าวว่า

“ที่นี่ถามว่ามันทำให้อีกฝ่ายรู้สึกมัย คือมันเหมือนทำให้อีกฝ่ายพร้อมตั้งรับ หรือเตรียมรับว่าเราได้เหมือนกล่าวออกตัวเพื่อเตือนแล้วนะว่าสิ่งที่จะพูดต่อไปนี้อาจจะมีเนื้อหาบางอย่างที่มันอาจจะเซนซิทีฟต่อความรู้สึกหรือก่อให้เกิดความขัดแย้ง เขาเหมือนเตือนแล้ว เพราะฉะนั้นผู้ฟังจะต้องเตรียมใจรับให้ดีหรือว่าแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบที่มันเหมาะสม เพราะว่าเขาเตือนไว้แล้ว นั่นคือสิ่งที่เราคิด... ในมุมมองคิดว่าใช่ครับ [ถ้าผู้รับสารรู้สึกไม่ดี แสดงว่าเป็นความรับผิดชอบของผู้รับสาร] ผู้รับสารจะต้องจัดการกับความเครียดความรู้สึกตัวเอง เพราะว่าในการสนทนามันมีเรื่องของบริบทมารยาทสังคมหรืออะไรก็ตามแต่ที่มันจะแสดงออก ควรจะต้องรองรับให้ได้” (MAI-30)

4.3.3 เพื่อปกป้องตัวผู้พูด

จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า การกล่าวออกตัวนั้นมีวัตถุประสงค์หลักอีกประการหนึ่งคือเพื่อประโยชน์ของผู้พูดเอง ซึ่งในกรณีนี้ก็คือการปกป้องภาพลักษณ์สาธารณะหรือภาพลักษณ์ที่ดีในการรับรู้ของคู่สนทนาที่ตนเองกำลังสนทนากำลังอยู่ด้วย สิ่งที่น่าสนใจคือเมื่ออยู่ในฐานะผู้พูด การใช้การกล่าวออกตัวมักจะเกิดขึ้นเมื่อผู้พูดนึกถึงประโยชน์ที่ผู้ฟังจะได้รับ อย่างไรก็ตามเมื่อเปลี่ยนบทบาทในการสื่อสารไป หรืออาจกล่าวได้ว่าเมื่อผู้ใช้ภาษามีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสารที่กำลังเกิดขึ้นตรงหน้าน้อยลง ผู้ใช้ภาษามีแนวโน้มที่จะคิดว่าการใช้การกล่าวออกตัวนั้นจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเองน้อยลงด้วยเช่นกัน นั่นจึงเป็นเหตุผลว่าทำไมเมื่อเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้ได้ยินการกล่าวออกตัว ผู้ได้ยินจึงไม่คิดว่าเหตุผลหลักของการใช้การกล่าวออกตัวคือการช่วยลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับความรู้สึกของตน เช่น ในกรณีของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-23

“เหมือนเป็นการบอกไว้ก่อนว่าสิ่งที่เขาจะพูดออกมามันไม่ได้เป็นแบบนั้น ถ้าเกิดเธอตีความว่าฉันดำ ฉันบอกไว้ก่อนเลยว่าฉันไม่ได้ดำนะ... มันเป็นการปกป้องตัวเอง อาจจะเป็นการรักษาหน้าตัวเองไม่ให้แบบตัวเองเสียหน้า เหมือนกับว่ารักษาหน้าของตัวเองรักษาภาพลักษณ์ของตัวเองไม่ให้ภาพลักษณ์ของตัวเองมันดูไม่ดีในสายตาคนอื่น เพราะว่าเราที่เราไปดำไปว่าเขา หรือการวิพากษ์วิจารณ์เขา ทั้ง ๆ ที่เขาไม่ต้องการเหมือนเป็นการแสบหาเรื่อง หรือเป็นการพูดง่าย ๆ เลยคือเป็นการเลือก แบบว่ากูอยู่ดี ๆ มึงมาเลือกอะไรเรื่องของกูอะไรอย่างเงี้ย” (MAI-23)

4.3.4 เพื่อรักษาความรู้สึกของผู้ฟัง

นอกจากจะใช้การกล่าวออกตัวเพื่อป้องกันตัวเองแล้ว เมื่อได้ยินการกล่าวออกตัวของบุคคลอื่น ผู้ได้ยินการกล่าวออกตัวก็อาจคิดว่าการใช้การกล่าวออกตัวของผู้นั้นมาจากเจตนาเพื่อรักษาความรู้สึกของคู่สนทนา ทั้งนี้เป็นผลมาจากความพยายามของผู้พูดที่จะลดความรุนแรงของถ้อยความที่ตนเองต้องการจะกล่าวลง ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-29 ที่เชื่อว่า การที่บุคคลอื่นใช้การกล่าวออกตัวนั้นก็เพื่อรักษาความรู้สึกของผู้ฟังเนื่องจากผู้พูดให้ความใส่ใจกับความรู้สึกของคู่สนทนา

“แล้วก็เพื่อคนฟังว่าเธอจะได้แบบไม่รู้สึกแย่ หรือสิ่งที่เธอได้ฟังมันแรงเกินไป มันมีสองเคสอะค่ะ ถ้าสมมุติว่าเราโดนว่าตรง ๆ มันก็อาจจะรู้สึก แต่ถ้าเกิดว่า มันมีการออกตัวมาก่อนเนี่ยมันก็เหมือนกับว่าคนที่พูดเขาก็นึกถึงจิตใจคนฟังด้วยเหมือนกัน” (MAI-29)

4.3.5 เพื่อหลอกตา เสียดี ประชดประชัน

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งอยู่ในฐานะของผู้ได้ยินการกล่าวออกตัวยังพบอีกว่า ผู้ได้ยินการกล่าวออกตัวมีแนวโน้มสูงที่จะมีทัศนคติเชิงลบกับการกล่าวออกตัวที่ตนเองได้ยิน กล่าวคือ ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดว่าการกล่าวออกตัวนั้นใช้เพื่อการหลอกตา เสียดี ประชดประชัน รวมถึงเหน็บแนมคู่สนทนา โดยเฉพาะจากประสบการณ์ที่ตนเองได้ยินจากการดูละคร เช่นในคำให้สัมภาษณ์ทางอภิวจนปฏิบัติศาสตร์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-02 และ MAI-05 ที่กล่าวว่า การกล่าวออกตัวมักจะเป็นกลวิธีการทำร้ายความรู้สึก หรือกลวิธีการคุกคามหน้าของอีกฝ่าย

“ไม่ มันไม่เหมือนกัน การล้อเล่นมันก็ล้อเล่น แต่ในละครมันไม่ล้อเล่นใน มันหลอกตาจริง ๆ อะ คนที่ใช้ภาษามันก็สำคัญไฉน ว่าเขาใช้ภาษาแบบสนุกๆ อะไรอย่างเนี่ย” (MAI-02)

“ส่วนใหญ่เป็นตัวร้ายแบบว่าเหน็บ ๆ ... ใช่ เหมือนว่าแบบเหน็บ ๆ ไม่ได้จะว่านะ แต่คำพูดที่ต่อจากประโยคเนี้ยก็คือก็เป็นการต่อนั่นแหละ อ้ออันนี้ละคร” (MAI-05)

4.3.6 เพื่อสร้างความตลกขบขันและสร้างสีสันในการสนทนา

เมื่อได้ยินการใช้การกล่าวออกตัวของบุคคลอื่น ผู้ให้สัมภาษณ์หลายรายเห็นพ้องต้องกันว่า การใช้การกล่าวออกตัวคือเครื่องมือที่ช่วยสร้างความตลกขบขันและทำให้

การสื่อสารหรือการสนทนานั้นมีสีสัน สนุกสนานมากขึ้น ทั้งนี้การกล่าวออกตัวที่ทำให้เกิดความสนุกสนานดังกล่าวมักจะเกิดขึ้นในหัวข้อการสนทนาที่ไม่จริงจัง เป็นการใชการกล่าวออกตัวกับคู่สนทนาที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน ซึ่งการใชการกล่าวออกตัวในลักษณะดังกล่าวมักจะปรากฏในสื่อต่าง ๆ ทั้งรายการโทรทัศน์ สื่อสังคมออนไลน์ และในละครต่าง ๆ ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์รหัส MAI-04 และ MAI-10

“เป็นมุขตลกที่พูดว่า ไม่ได้จะว่านะ แต่ แล้วก็ตามด้วยแบบประโยคที่ว่า... พบเห็นได้ทั่วไปตามในโซเชียลมีเดียครับ ที่แบบคนวิพากษ์วิจารณ์กันแบบซ้ำ ๆ แต่ว่าเป็นเรื่องแบบแรง ๆ หรือเพื่อนด้วยกันเองก็พบเห็นได้ครับ” (MAI-04)

“ในบางครั้ง คำพวกนี้พอเราได้ยินจากสื่อต่าง ๆ เราก็เอามาเล่นเป็นมุขตลก เรามาเล่นเป็นตลกสถานการณ์ในเพื่อนฝูงในครอบครัวก็ใช้เพื่อความเพลิดเพลินบันเทิง ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะประชดประชัน อาจจะเป็นล้อเล่น ล้อเลียน มันก็สร้างเสียงหัวเราะ สร้างบรรยากาศที่ดีในวงสนทนา” (MAI-10)

4.3.7 เพื่อประนีประนอม

นอกจากหน้าที่ที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ จากข้อมูลสัมภาษณ์ทางอภิวิจนปฏิบัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นอีกว่า เมื่ออยู่ในฐานะผู้ได้ยิน ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคิดว่าการใชการกล่าวออกตัวในภาษาไทยอาจใช้เป็นเครื่องมือเพื่อประนีประนอม ทั้งนี้เพราะการกล่าวออกตัวสามารถช่วยให้เนื้อหาหรือสถานการณ์การสื่อสารที่มีแนวโน้มที่จะไม่พึงประสงค์ หรืออาจก่อให้เกิดความรู้สึกในทางลบ หรือมีแนวโน้มที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งนั้นบรรเทาลง ซึ่งเป็นผลมาจากความพยายามของผู้พูดที่พยายามป้องกันไม่ให้ผู้ฟังตีความไปตามการรับรู้ของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากเจตนาที่แท้จริงของผู้พูด ซึ่งการใชการกล่าวออกตัวในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้พูดสามารถแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างอิสระ ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงสามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีนั้นไว้ได้อีกด้วย

“อ้อรู้สึกว่าเขาพยายามประนีประนอมอะไม่ให้สถานการณ์มันดูจะเป็นเรื่องลบอะ แต่เขาพยายามจะฟรีเซนต์ว่าจิตใจเขาไม่ได้เป็นลบแบบนั้น คือรู้สึกว่ามันเป็นวิธีการที่ดีนะ ในความคิดพี่ไม่ได้คิดว่าเขาพยายามจะทำให้เรื่องที่ดีมันไม่ดีแต่มันดูดีอะ พี่คิดว่าจิตใจเขาเป็นบวกในความคิดพี่นะ” (MAI-02)

5. อภิปรายและสรุปผล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษาเจตนาหรือแรงจูงใจของผู้ใช้ภาษาทำให้เห็นว่า การกล่าวออกตัวในภาษาไทยที่อยู่ในโครงสร้าง “ปฏิเสธการกระทำ (Meta-negation disclaimer) ได้แก่ “ไม่ได้ + กริยาบ่งวิจารณ์กรรม + นะ แต่...” และการกล่าวออกตัวที่อยู่ในโครงสร้างยับยั้งการกระทำ (Meta-prohibition disclaimer) ได้แก่ “อย่าหาว่า + กริยาบ่งวิจารณ์กรรม + เลยนะ แต่...” นั้นเป็นกลวิธีการสื่อสารที่ใช้อย่างแพร่หลายของคนไทย และเป็นกลวิธีทางภาษาที่สะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักรู้ถึงผลที่เกิดขึ้นจากการใช้ภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้พูดประสงค์จะใช้ถ้อยความที่มีน้ำเสียงของการวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งนี้เนื่องจากการถูกวิพากษ์วิจารณ์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์และกระทบหน้าตาหรือภาพลักษณ์ทางสังคม (face) ของผู้ถูกวิจารณ์ และบ่อยครั้งที่ผู้ถูกวิจารณ์มักจะไมยอมรับข้อวิจารณ์ดังกล่าว ทำให้เมื่อมีการใช้วิจารณ์ที่มีน้ำเสียงของการวิพากษ์วิจารณ์หรือคุกคามหน้า คนไทยมีแนวโน้มสูงมากที่จะเลือกใช้การกล่าวออกตัวในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะเด่นของวิถีปฏิบัติทางภาษาของคนไทยและวัฒนธรรมไทย (Hongladarom, 2007) ที่ให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์สาธารณะของตนและ/หรือผู้อื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น หรือเกิดปัญหาน้อยที่สุด

ลักษณะที่น่าสนใจของการกล่าวออกตัวประการหนึ่ง คือ การใช้การกล่าวออกตัวจะช่วยให้ผู้พูดสามารถแสดงจุดยืน ความเชื่อ หรือแสดงความคิดเห็นของตนเองได้ ในขณะเดียวกันก็สะท้อนให้ผู้ฟังหรือผู้รับสารเห็นว่าผู้พูดนั้นห่วงใยความรู้สึกของผู้ฟังเช่นเดียวกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะสำคัญหรือหน้าที่สำคัญของการสื่อสารของมนุษย์ (Spencer-Oatey, 2011) ที่มนุษย์นั้นอาจจะใช้ภาษาเพื่อแสดงข้อมูล ความเชื่อ ความคิดเห็น หรือความต้องการของตนเอง (Transactional goal) และเพื่อรักษาความสัมพันธ์ทางสังคม (Interactional goal) ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวนี้ไม่ได้อยู่ในทิศทางตรงกันข้าม หากแต่หน้าที่ทั้ง 2 ประการนี้จะมีควบคู่กันไป เพียงแต่ผู้ใช้ภาษาต้องการจะเน้นไปที่หน้าที่ใดของการสื่อสารที่เกิดขึ้นในขณะนั้น (Toomaneejinda, 2018; Toomaneejinda & Harding, 2018) หรือวิถีปฏิบัติในวัฒนธรรมใด จะให้ความสำคัญกับมิติใดมากกว่ากัน ซึ่งจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ร่วมกับการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา ทำให้ผู้วิจัยสามารถแบ่งการกล่าวออกตัวเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การกล่าวออกตัวที่ให้ความสำคัญกับข้อมูล (Information-oriented disclaimer) และการกล่าวออกตัวที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Relationship-oriented disclaimer)

ผลการศึกษาในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การกล่าวออกตัวเป็นกลวิธีหนึ่งในภาษาไทยที่ผู้ใช้ภาษาเลือกใช้เพื่อให้ตนเองสามารถแสดงจุดยืนหรือแสดงความคิดเห็นของตนเองในขณะเดียวกัน

ก็เพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอีกด้วย ซึ่งถือเป็นลักษณะสำคัญของคนไทยและการสื่อสารของคนไทยที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและพยายามรักษาความสัมพันธ์กับคู่สนทนาให้เป็นไปอย่างราบรื่น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการกล่าวออกตัวในภาษาไทยมีลักษณะที่เด่นชัดของการกล่าวออกตัวที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Relationship-oriented disclaimer)

จากผลการศึกษาทำให้เห็นว่า การกล่าวออกตัวนั้นมีหน้าที่ที่หลากหลายเป็นอย่างยิ่งดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งในการกำหนดหน้าที่ของการกล่าวออกตัวในภาษาไทยนั้นไม่ได้เป็นไปตามกรอบทฤษฎีเรื่องความสุภาพของ Brown and Levinson (1987) ที่พยายามจับคู่รูปแบบ 1 ต่อ 1 เช่น การใช้การกล่าวออกตัวคือความพยายามของผู้พูดที่จะลดผลที่ไม่พึงประสงค์ที่จะเกิดขึ้นกับผู้ฟัง หรือการใช้กลวิธีทางภาษาที่เน้นไปที่ตัวผู้ฟังเป็นหลัก อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เมื่อผู้พูดเปลี่ยนไปเป็นผู้ฟังหรือเมื่อเปลี่ยนไปเป็นผู้ได้ยิน การรับรู้หน้าที่ของการกล่าวออกตัวก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

ดังนั้นการกล่าวออกตัวในภาษาไทยจึงไม่ได้มีหน้าที่เพื่อลดความรุนแรงของถ้อยความเสมอไปอย่างที่ทฤษฎีและการศึกษาก่อนหน้าที่เคยเสนอไว้ (Brown & Levinson, 1987; Fraser, 1980; Hongladarom, 2007) เพราะบ่อยครั้งที่ผู้พูดตั้งใจใช้การกล่าวออกตัวเพื่อรักษาหรือส่งเสริมภาพลักษณ์ทางสังคม (Face saving and enhancing) ของตนมากกว่าที่จะรักษาหน้าตาและความรู้สึกหรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ฟัง หรือแม้กระทั่งใช้การกล่าวออกตัวเพื่อประชดประชัน รวมถึงสร้างความตลกขบขันและเพิ่มสีสันในการสนทนา ซึ่งการศึกษากการกล่าวออกตัวในภาษาไทยในงานวิจัยนี้ให้ผลที่แตกต่างจากงานวิจัยของ Ran (2015) ที่พบว่า การใช้การกล่าวออกตัวในภาษาจีน แม้ในส่วนของการถ้อยความออกตัวจะมีข้อความที่ขัดแย้งกับเจตนาของผู้พูดและละเมิดหลักความร่วมมือแห่งการสนทนา (Cooperative principle) ของ Grice (1975) ในส่วนของ “หลักคุณภาพ” (Maxim of quality) เนื่องจากการปรากฏคำว่า “ไม่” แต่ไม่ได้ก่อให้เกิดความหมายโดยนัยแห่งการสนทนา (Conversational implicature) หรือความหมาย/เจตนาแฝงแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะความย้อนแย้งดังกล่าวเป็นไปเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลเท่านั้น อย่างไรก็ตามในการศึกษาการกล่าวออกตัวในงานวิจัยนี้พบว่า ข้อสรุปดังกล่าวของ Ran (2015) ซึ่งไม่ได้พิจารณาการรับรู้ของผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ได้ยิน รวมไปถึงบริบทที่ใช้การกล่าวออกตัวนั้นเกิดขึ้น ทำให้ข้อสรุปที่ได้ไม่ครอบคลุมหน้าที่ที่หลากหลายและการรับรู้ที่แตกต่างกันของทั้งผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ได้ยิน โดยเฉพาะเมื่อการกล่าวออกตัวอาจใช้เพื่อการประชดประชันหรือสร้างความตลกขบขันในการสนทนา

จากหน้าที่ที่หลากหลายตั้งแต่การใช้การกล่าวออกตัวเพื่อลดความรุนแรงของถ้อยความ เจตนา และผลลัพธ์ที่จะเกิดกับผู้ฟัง เพื่อเตือนว่าถ้อยความที่ตามมาอาจส่งผลกระทบกับความสัมพันธ์ ไปจนกระทั่งถึงการกล่าวออกตัวคือสิ่งที่แสดงถึงความจงใจหรือเจตนาของ

ผู้ส่งสารในการทำให้เจตนาในการส่งสารของตนเองชัดเจนขึ้น หน้าที่ที่แตกต่างกันดังกล่าวทำให้เกิดคำถามขึ้นกับการจัดกลุ่มที่จัดให้การกล่าวออกตัวอยู่ในกลุ่มของเครื่องมือทางภาษาที่ใช้เพื่อบรรเทาผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดขึ้น (Mitigating device) โดยเฉพาะจากความพยายามปฏิเสธเจตนาของผู้ส่งสาร หรือความพยายามของผู้พูดที่ห้ามผู้ฟังไม่ให้ตัดสินตนเองไปตามคำรียาบังวั้นกรรมที่ปรากฏในถ้อยความที่ผู้พูดกล่าวออกมา หรือการใช้การกล่าวออกตัวดังกล่าวคือการแสดงเจตนาในการสื่อสาร (Speech act) ของผู้พูดกันแน่

ผลจากการวิจัยพบว่า การกล่าวออกตัวในภาษาไทยอาจทำหน้าที่ได้ทั้ง 2 ประการ ขึ้นอยู่กับการตีความของผู้พูดและการรับรู้ของผู้ฟัง รวมไปถึงการรับรู้ของผู้ได้ยิน สำหรับผู้พูดแล้ว การกล่าวออกตัวถือเป็นเครื่องมือลดการคุกคามหน้า กล่าวคือ การกล่าวออกตัวเป็นกลวิธีทางภาษาที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรักษาหน้า (ภาพลักษณ์) และความรู้สึกของผู้รับสารซึ่งเป็นการบรรเทาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ฟัง ในขณะที่การรับรู้ของผู้รับสารนั้น การกล่าวออกตัวจัดเป็นวัจนกรรมตรงคือเป็นเครื่องมือที่ใช้แสดงเจตนาของผู้พูดแม้โครงสร้างภาษาจะย้อนแย้งกับพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้พูดก็ตาม ทั้งนี้เพราะการปฏิเสธการกระทำทั้ง ๆ ที่ผู้พูดมีเจตนาจะทำสิ่งนั้น ๆ อยู่แล้ว ทำให้ผู้รับสารตีความพฤติกรรมดังกล่าวเป็นความประสงค์ในการแสดงเจตนาในการสื่อสารของผู้พูด โดยมีเจตนาที่จะแก้ตัวและไม่ประสงค์ที่จะยอมรับผลทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้ฟังและความสัมพันธ์ในภาพรวม

ผลที่ได้จากการศึกษาการกล่าวออกตัวในภาษาไทยสนับสนุนการศึกษากการกล่าวออกตัวจากมุมมองทางด้านจิตวิทยาก่อนหน้านี้ที่เสนอว่า การกล่าวออกตัวทำให้ผู้ฟังหรือผู้รับสารหันไปให้ความสำคัญกับสิ่งที่ตามมาหลังถ้อยความการกล่าวออกตัวมากกว่าการกล่าวออกตัวที่ตนเองเพิ่งได้ยินไป โดยถ้อยความการกล่าวออกตัวดังกล่าวจะไปตีกรอบความคิดของผู้รับสารว่ากำลังจะทำสิ่งนั้น ผลที่ตามมาคือผู้รับสารจะจดจ่อกับถ้อยความที่ตามมาเพื่อพิสูจน์ว่าถ้อยความที่ตามมานั้นเป็นไปตามการกล่าวออกตัวของผู้พูดและความเชื่อหรือสมมติฐานที่ตนเองมีหรือไม่ (El-Alayli et al., 2008; Hewitt & Stokes, 1975; Shapiro & Bies, 1994; Stokes & Hewitt, 1976) ถ้าตรงตามสมมติฐานที่ตนเองตั้งไว้จึงทำให้ผู้ฟังบางส่วนไม่ได้เห็นประโยชน์ของการใช้การกล่าวออกตัว และไม่ได้รับรู้ว่าการกล่าวออกตัวของผู้พูดช่วยบรรเทาความรู้สึกทางลบของตนเองแต่อย่างใด

นอกจากนี้ ผู้รับสารทั้งผู้รับสารโดยตรงและผู้รับสารโดยอ้อมจำนวนไม่น้อยที่ตีความการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยดังกล่าวเป็นเครื่องมือที่ผู้พูดใช้เพื่อปกป้องตนเองหรือแม้กระทั่งเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นกับความรู้สึกและภาพลักษณ์ของผู้ฟัง ดังนั้นการกล่าวออกตัวในภาษาไทยจึงไม่อาจถูกจัดเป็นเครื่องมือทางภาษาที่ใช้เพื่อช่วยบรรเทาผลที่ไม่พึงประสงค์จากการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร (mitigation) เหมือนในงานวิจัยหลายงานก่อนหน้านี้ (Abdi, 2012; Brown & Levinson, 1987; Caffi, 2007; Fraser, 1980, 2010; Hongladarom, 2007; Ran, 2015; Yang, 2021) หากแต่ทำหน้าที่ตรงข้ามกันคือ เป็นกลวิธีที่

ใช้เพื่อเพิ่มผลที่ไม่พึงประสงค์ (booster/intensifier) ซึ่งเป็นผลมาจากความย้อนแย้งของเจตนา และรูปภาษาที่ผู้ใช้ภาษาเลือกใช้ ผลการศึกษาที่แตกต่างกันของการศึกษาก่อนหน้านี้และการกล่าวออกตัวในภาษาไทยในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะงานวิจัยของ Ran (2015) อาศัยเพียงการศึกษาการรอบทฤษฎีและงานวิจัยก่อนหน้านี้ และโดยเฉพาะอาศัยการตีความทัศนคติ ความเชื่อของนักวิจัยในบทบาทของการเป็นผู้พูดหรือผู้ใช้การกล่าวออกตัวเป็นหลัก ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

อนึ่ง การใช้การกล่าวออกตัวเพื่อความตกลงขบขันอันเป็นการสร้างความสนุกสนานและเพิ่มสีสันในการสนทนานั้นเป็นลักษณะที่น่าสนใจของการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทย โดยผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนได้กล่าวถึงการกล่าวออกตัวเพื่อสร้างความสนุกสนานและเพิ่มสีสันในการสนทนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลิก ลักษณะนิสัย และพฤติกรรมของคนไทยที่เป็นคนรักสนุก ชอบความสนุกสนานรื่นเริง มีอารมณ์ขัน (พิมลพรรณ อิศรางกูร และ จิตินันท์ ผิวนิล, 2561; วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และ จิตรา วีรบุรินทร์, 2559; วิภาพร กล้าวิทย์กิจ, 2548; สาคร สมเสริฐ, 2562; สาราญ ผลดี, 2561) จนมีคำกล่าวว่า “อารมณ์ขันเป็นคุณสมบัติประจำชาติอย่างหนึ่งของคนไทย” (ชุม, 2561) ทำให้คนไทยแสดงอารมณ์ขันอยู่ตลอดเวลาในรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งรวมถึงการแสดงออกผ่านภาษาด้วยการใช้การกล่าวออกตัวด้วยนั่นเอง ทั้งนี้การใช้การกล่าวออกตัวเพื่อสร้างความสนุกสนานและเพิ่มสีสันในการสนทนาในภาษาไทยนั้นสอดคล้องกับหน้าที่ประการหนึ่งของการกล่าวออกตัวในภาษาเปอร์เซียที่พบว่ามีการใช้เพื่อดึงความสนใจจากผู้ฟังด้วยวิธีการที่ตกลงขบขัน (Tayebi & Parvareh, 2014)

นอกจากนี้การใช้การกล่าวออกตัวของผู้พูดเพื่อแสดงการประชดประชันและสร้างความตกลงขบขันและเพิ่มสีสันในการสนทนา ตลอดจนการรับรู้หน้าที่ดังกล่าวของผู้ฟังและผู้ได้ยินนั้นสอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้ที่พบว่า การรับรู้การประชดประชันและความตกลงขบขันเกิดขึ้นจากความย้อนแย้งของถ้อยความที่เป็นการกล่าวออกตัว (ถ้อยความที่ผู้พูดใช้เพื่อต้องการปกป้องภาพลักษณ์ของตนเอง หรือส่วนที่ผู้พูดปฏิเสธการถูกจัดกลุ่มไปในทางลบ) และถ้อยความที่แสดงข้อมูลหลักที่ผู้พูดต้องการจะสื่อ (Hewitt & Stokes, 1975; Stoke & Hewitt, 1976) โดยผู้รับสารจะให้ความสำคัญกับถ้อยความหลังจากการกล่าวออกตัวเป็นหลัก (El-Alayli et al., 2008) จากความย้อนแย้งดังกล่าวทำให้ผู้ฟังและผู้ได้ยินไปฟังสิ่งที่ถ้อยความด้านหลังว่าจะจะเป็นไปตามที่ตนเองคาดการณ์ไว้หรือไม่ ทั้งนี้การประชดประชันและความตกลงขบขันที่เกิดขึ้นนั้นจะเกิดจากการที่รูปภาษาที่ใช้ในการแสดงเจตนาขัดแย้งกับถ้อยความที่ผู้พูดประสงค์จะสื่อสารกับผู้ฟังนั่นเอง และที่สำคัญคือการที่ถ้อยความมีความหมายตรงข้ามกับความพยายามปฏิเสธของผู้พูดกลับไปสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ฟังจึงก่อให้เกิดความตกลงขบขันขึ้นนั่นเอง ซึ่งการรับรู้ดังกล่าวนี้จำเป็นต้องพิจารณาร่วมกับปัจจัยทางสังคมของผู้ใช้ภาษาด้วย

ผลจากการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นอีกว่า การใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยในบางกรณีนั้น ผู้พูดจงใจใช้การกล่าวออกตัวเพื่อแสดง “ความสุภาพจำลอง” (Mock politeness) กล่าวคือ ผู้พูดดูเหมือนจะพยายามลดความรุนแรงของถ้อยความ หรือพยายามปฏิเสธเจตนาของการกล่าวถ้อยความนั้น (Culpeper, 1996) แต่จากข้อมูลการตระหนักรู้ทางอภิวินิจฉัยปฏิบัติศาสตร์ทำให้เห็นว่า ผู้พูดไม่ได้มีวัตถุประสงค์อย่างทำงานวิจัยก่อนหน้านี้เคยเสนอไว้ ทั้งนี้เพราะในความเป็นจริงแล้ว การใช้การกล่าวออกตัวที่มีลักษณะของการปฏิเสธการแสดงเจตนา กลับกลายเป็นความประสงค์ของผู้พูดที่ต้องการแสดงเจตนาของตนให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพียงแต่ผู้พูดไม่ประสงค์ที่จะยอมรับผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้ฟัง จึงได้เตือนผู้ฟังล่วงหน้า ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ฟังหรือผู้รับสารเองที่จะต้องจัดการกับความรูสึกทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นนั้น และจากความย้อนแย้งของการตีความดังกล่าว ซึ่งเป็นผลมาจากบทบาทที่แตกต่างกันในสถานการณ์การสื่อสารทำให้เห็นว่าการใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยมีพลวัตสูง (dynamic) และผลที่เกิดขึ้นจากการใช้การกล่าวออกตัวนั้นส่งผลในหลายทิศทาง (multidirectional)

ผลจากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ที่หลากหลายและความสับสนหรือพลวัตของหน้าที่ของการกล่าวออกตัวในภาษาไทย ทั้งนี้เพราะวัตถุประสงค์ในการกล่าวออกตัวนั้นจะแตกต่างกันไปตามบทบาทของผู้ใช้ภาษาที่อยู่ในสถานการณ์ที่มีการใช้การกล่าวออกตัวนั้น กล่าวคือ เมื่อเป็นผู้ใช้การกล่าวออกตัว ผู้พูดมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดผลกระทบทางลบที่มีต่อจิตใจของผู้รับสาร ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สำหรับผู้พูดแล้วนั้นการใช้การกล่าวออกตัวคือกลวิธีทางภาษาที่เน้นไปที่ผู้รับสารเป็นหลัก (Other-oriented หรือ Audience-oriented) ในขณะที่ผู้รับสารโดยตรงหรือผู้ฟังนั้นกลับคิดว่า วัตถุประสงค์ของการกล่าวออกตัวที่ผู้พูดใช้กับตนเองนั้นเป็นไปเพื่อเตือนให้เตรียมรับผลที่จะเกิดขึ้นจากถ้อยความที่ผู้พูดรู้อยู่แล้วว่าจะส่งผลกระทบทางลบต่อคู่สนทนา แต่ก็ยังเลือกที่จะกล่าวถ้อยความนั้นอยู่ ในขณะที่ผู้ได้ยินมักคิดว่าการใช้การกล่าวออกตัวของผู้พูดคือการปฏิเสธความรับผิดชอบต่อผลทางลบที่เกิดขึ้น ดังนั้นสำหรับผู้รับสารโดยตรง (ผู้ฟัง) และผู้รับสารโดยอ้อม (ผู้ได้ยิน) แล้ว การใช้การกล่าวออกตัวนั้นเน้นไปที่ประโยชน์ของผู้พูดเป็นหลัก (Self-oriented หรือ Speaker-oriented) ด้วยเหตุนี้หน้าที่หรือวัตถุประสงค์ของการใช้การกล่าวออกตัวจึงไม่ได้ถูกกำหนดมาตั้งแต่ต้น หากแต่เกิดจากบทบาทของการเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์การใช้ภาษานั้น ๆ

จากการที่การใช้การกล่าวออกตัวในภาษาไทยมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากการกล่าวออกตัวในภาษาอื่นตามที่มีการวิจัยมาก่อนหน้านี้ ผลการวิจัยที่ได้จึงชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของแนวคิดทฤษฎีตะวันตกโดยเฉพาะแนวคิดทฤษฎีที่มุ่งหาความเป็นสากลของวิถีปฏิบัติเพื่อแสดงความสุภาพ ที่ไม่สามารถอธิบายวิถีปฏิบัติในการใช้ภาษาในกลุ่มภาษาตะวันออกที่มีความซับซ้อนทั้งมิติทางภาษา มิติทางสังคม และมิติทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ในด้านระเบียบวิธีวิจัย งานวิจัยนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของข้อมูลการรับรู้ของผู้ใช้ภาษาหรือข้อมูลทางอภิวินิจฉัยปฏิบัติศาสตร์ในการทำความเข้าใจเจตนาของผู้ส่งสารและผลที่เกิดขึ้นกับผู้ฟัง ทั้งนี้

เพื่อให้สามารถเข้าใจการใช้ภาษาโดยเฉพาะการกล่าวออกตัวได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ส่วนในด้านการสอนนั้น งานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของบริบทและความคาดหวังของผู้ใช้ภาษาซึ่งแตกต่างกันไปตามบทบาทที่เกี่ยวข้องในการสื่อสารนั้น ๆ ดังนั้นการเรียนการสอนภาษาไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนภาษาไทยให้ชาวต่างประเทศจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับตัวภาษาควบคู่ไปกับบริบททางสังคมและบริบททางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่เรียนภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตามเนื่องจากในงานวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ทำให้ข้อมูลที่ได้นั้นคือความทรงจำของผู้ใช้ภาษาหรือพฤติกรรมที่ผู้ให้ข้อมูลคิดว่าตัวเองเคยทำหรือคิดว่าตัวเองจะทำ ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้สัมภาษณ์อาจจะไม่ตรงกับพฤติกรรมการใช้การกล่าวออกตัวในสถานการณ์จริง ดังนั้นงานวิจัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอาจให้กลุ่มตัวอย่างประชากรจดบันทึกการใช้ภาษา (diary) หรือใช้การบันทึกเสียงหรือการบันทึกวิดีโอการสื่อสารของตนเองและ/หรือของบุคคลอื่นแล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นพฤติกรรมการใช้ภาษาจริง นอกจากนี้ยังอาจนำข้อมูลที่มีการบันทึกไว้มาใช้เป็นสิ่งกระตุ้นความทรงจำในการสัมภาษณ์ (Stimulated recall interview หรือ Retrospective prompt interview) เพิ่มได้อีกด้วย เพื่อช่วยให้กลุ่มตัวอย่างประชากรสามารถให้ข้อมูลทางอภิวินิจฉัยปฏิบัติศาสตร์ที่ถูกต้องแม่นยำมากขึ้นและสอดคล้องกับการรับรู้การใช้การกล่าวออกตัวของตนเองมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง/References

- ชุม. (12 กุมภาพันธ์ 2561). คนไทยกับ “อารมณ์ขัน” หน้าสิ่วหน้าขวานก็ขันได้. *ไทยรัฐออนไลน์*. <https://www.thairath.co.th/news/politic/1201263>
- พิมลพรรณ อิศรภักดี และ จูตินันท์ ผิวนิล. (2561). หน่วยที่ 12 ครอบครัวยุคใหม่. ใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *เอกสารการสอนชุดวิชาวิถีไทย หน่วยที่ 9-15* (น. 1-82). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และ จิตรา วีรบุรินทร์. (2559). หน่วยที่ 8 ชุมชนชนบท. ใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 8-15* (น. 1-37). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิภาพร กล้าวิทย์กิจ. (2548). *อารมณ์ขันในข้อความสั้นสำเร็จรูป* [สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Tha/Wipaporn_G.pdf
- สาคร สมเสริฐ. (2562). หน่วยที่ 2 โลกทัศน์ไทยในมิติทางสังคม. ใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *เอกสารการสอนชุดวิชาโลกทัศน์ไทย หน่วยที่ 1-8* (น. 1-60). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำราญ ผลดี. (2561). *ไทยศึกษา*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อำนาจ ปักษาสุข และ อนุชิต ตุ่มณีจินดา. (2566). การกล่าวออกตัวและความสำคัญของข้อมูลการตระหนักรู้ทางอภิปรัชญาประวัติศาสตร์. *วารสารศิลปศาสตร์*, 23(3), 659-685.
- Abdi, R. (2012). Smoothing the rough edges: Towards a typology of disclaimers in research articles. *Pragmatics*, 22(3), 355-369.
- Ajayi, T. M. (2022). Metapragmatic disclaimers in Yoruba discursive interactions. *Southern African Linguistics and Applied Language Studies*, 40(2), 212-226. <https://doi.org/10.2989/16073614.2022.2049834>
- Bongelli, R., Zuczkowski, A., & Riccioni, I. (2023). The Italian epistemic disclaimer Non so [I don't know] in a corpus of gynaecological interactions. *Languages*, 8(4), 226. <https://doi.org/10.3390/languages8040226>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.
- Caffi, C. (2007). Mitigation. In M. Sbisà & K. Turner (Eds.), *Pragmatics of speech actions* (pp. 257-286). De Gruyter Mouton.

- Culpeper, J. (1996). Towards an anatomy of impoliteness. *Journal of Pragmatics*, 25, 349-367.
- El-Alayli, A., Myers, C. J., Petersen, T. L., & Lystad, A. L. (2008). "I Don't mean to sound arrogant, but...": The effects of using disclaimers on person perception. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(1), 130-143.
- Ercan, G. S. (2019). "Ama (But)" as a disclaimer and its functions in Turkish daily discourse. In V. Krystev, R. Efe, & E. Atasoy (Eds.), *Theory and practice in social sciences* (pp. 308-317). St. Kliment Ohridski University Press.
- Fraser, B. (1980). Conversational mitigation. *Journal of Pragmatics*, 4(4), 341-350.
- Fraser, B. (1990). Perspectives on politeness. *Journal of Pragmatics*, 14(2), 219-236.
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics* (Volume 3, pp. 41-58). Academic Press.
- Hewitt, J. P., & Stokes, R. (1975). Disclaimers. *American Sociological Review*, 40, 1-11.
- Hongladarom, K. (2007). "Don't blame me for criticizing you...": A study of metapragmatic comments in Thai. In W. Bublitz & A. Hübler (Eds.), *Metapragmatics in use* (pp. 29-47). John Benjamins.
- Liu, X. (2022). *An interpersonal metapragmatic account of the Chinese formulaic disclaimer "bushi wo V (P) ni"* [Doctoral dissertation, University of Antwerp]. UAntwerpen Institutional Repository (IRUA). <https://hdl.handle.net/10067/1910360151162165141>
- Nesbit, R. J., & Watling, D. (2019). The role of audience familiarity and activity outcome in children's understanding of disclaimers. *British Journal of Developmental Psychology*, 37(2), 230-246.
- Overstreet, M., & Yule, G. (2001). Formulaic disclaimers. *Journal of Pragmatics*, 33(1), 45-60.
- Parvaresh, V. (2016). Metapragmatic pragmemes. In K. Allen, A. Capone, & I. Kecskes (Eds.), *Pragmemes and theories of language use* (pp. 521-535). Springer.
- Ran, Y. (2015). Metapragmatic negation as a rapport-oriented mitigating device. *Journal of Pragmatics*, 84, 190-203.
- Shapiro, D. L., & Bies, R. J. (1994). Threats, bluffs, and disclaimers in negotiations. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 60(1), 14-35.

- Spencer-Oatey, H. (2011). Conceptualising 'the relational' in pragmatics: Insights from metapragmatic emotion and (im)politeness comments. *Journal of Pragmatics*, 43(14), 3565-3578.
- Stokes, R., & Hewitt, J. P. (1976). Aligning actions. *American Sociological Review*, 41(5), 838-849.
- Tayebi, T., & Parvaresh, V. (2014). Conversational disclaimers in Persian. *Journal of Pragmatics*, 62, 77-93.
- Toomaneejinda, A. (2018). *An exploratory study of expressing disagreement in ELF academic group discussion* (Order No. 13830804) [Doctoral dissertation, Lancaster University]. ProQuest Dissertations and Theses Global.
- Toomaneejinda, A., & Harding, L. (2018). Disagreement practices in ELF academic group discussion: Verbal, nonverbal and interactional strategies. *Journal of English as a Lingua Franca*, 7(2), 307-332.
- van der Meij, S., Gosen, M., & Willemsen, A. (2024). 'Yes? I have no idea': teacher turns containing epistemic disclaimers in upper primary school whole-class discussions. *Classroom Discourse*, 15(1), 1-23. <https://doi.org/10.1080/19463014.2022.2103008>
- Warren, P. (2013). *Introducing psycholinguistics*. Cambridge University Press.
- Watling, D., & Banerjee, R. (2012). Children's understanding of disclaimers. *Social Cognition*, 30(1), 18-36.
- Yang, K. (2021). Disclaimer as a metapragmatic device in Chinese: A corpus-based study. *Journal of Pragmatics*, 173, 167-176.